

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет правничих наук
Кафедра кримінального та кримінального процесуального права

Магістерська робота
освітній ступінь – магістр

на тему: **«ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА З МІЖНАРОДНИМ
КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ»**

«Features of Cooperation with the International Criminal Court»

Виконала: студентка 2-го року навчання
за спеціальністю 081 «Право»
Горбатюк Катерина Петрівна

Керівник: доктор юридичних наук,
професор Галаган Володимир Іванович

Рецензент _____
Магістерська робота захищена з оцінкою
«_____»

Секретар ЕК _____
«__» _____ 2025 р.

Київ – 2025

Декларація академічної доброчесності

Я, Горбатюк Катерина Петрівна, студентка
5-го року навчання магістерської програми
за спеціальністю "Право" факультету правових
наук НАУКМА підтверджую таке:

- написана мною кваліфікаційна (магістерська) робота
на тему: "Особливості співробітництва з міжнародними
кримінальними судами" відповідає вимогам академі-
чної доброчесності та не містить порушень, передба-
чених п. 3.1. Положення про академічну доброчесність
здобувачів освіти у НАУКМА зі змістом якого я
ознайомена;

- я заявляю, що надані мною дані перевірки
електронної версії роботи є ідентичними її
друкованій версії.

06.05.2025 року

Горбатюк К.П.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД ТА ПІДСТАВИ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	10
1.1. Зародження системи міжнародного кримінального права та створення Міжнародного кримінального суду.....	10
1.2. Римський статут та юрисдикція Міжнародного кримінального суду.....	15
1.3. Повноваження Міжнародного кримінального суду щодо України	20
1.4. Діяльність Міжнародного кримінального суду та виклики сучасного міжнародного права	27
РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ СПІВРОБІТНИЦТВА З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ.....	33
2.1. Законодавче регулювання співробітництва з Міжнародним кримінальним судом.....	33
2.2. Здійснення кримінального провадження Міжнародним кримінальним судом на території України.....	35
2.3. Особливості регулювання Кримінальним процесуальним кодексом України правил виконання прохань при співробітництві з Міжнародним кримінальним судом	41
РОЗДІЛ 3. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДІЇ ПРИ СПІВПРАЦІ З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ.....	56
3.1. Заходи забезпечення кримінального провадження щодо злочинів, які підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду	56
3.2. Проведення процесуальних дій під час співробітництва з Міжнародним кримінальним судом.....	70

3.3. Провадження інших дій під час розслідування злочинів та співробітництва з Міжнародним кримінальним судом.....	78
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87

ВСТУП

Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження та міжнародна правова допомога щодо розслідування кримінальних правопорушень вкрай важливі аспекти діяльності правоохоронних органів у сучасному глобалізованому світі. Міжнародними організаціями та урядами держав розроблено принципи співробітництва спрямовані на досягнення найбільш сприятливо результату. У національне законодавство вже давно інкорпоровано положення щодо порядку міжнародного співробітництва. Зокрема, Кримінальним процесуальним кодексом України унормовано порядок міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Головною метою такого співробітництва, перш за все є досягнення справедливості та запобігання вчинення кримінальних правопорушень в майбутньому. Не виключенням є порушення міжнародного кримінального права, а саме злочини, які визнані міжнародною спільнотою такими, що вчинені проти представників цілого народу. Такі злочини є небезпечними в силу своєї цілеспрямованості, комплексності, жорстокості і відсутністю будь-яких меж щодо потенційної кількості жертв. Сукупність зазначених факторів зумовила виникнення необхідності розробки механізмів міжнародної відповідальності за вчинення найтяжчих злочинів, до яких належать воєнні злочини, злочини проти людяності, злочин проти миру та злочин геноциду.

На жаль, українському народу довелось зіштовхнутись з жорстоким ворогом, який не знає жалю і понад усе прагне завдати якомога болю і страждань вільній та незалежній нації. З 2014 року по сьогодні жертвами РФ стають цивільні жителі, життя яких забирають ракети, безпілотні летальні комплекси, міни та інші засоби озброєння, які застосовуються проти мирного населення. Окрім того, армія агресора порушує усі принципи міжнародного гуманітарного права. Тисячі українців потерпають від нелюдського поводження в полоні, сотні людей закатовані, про що кричать правозахисники звертаючись до міжнародної спільноти. За підрахунками, понад десятка тисяч українських дітей незаконно

вивезені до РФ, що є не лише порушенням принципів, але й злочином за міжнародним кримінальним правом.

Сьогодні Україна є повноправним членом Римського статуту Міжнародного кримінального суду, що є єдиною, повноцінною, постійнодіючою міжнародною правовою інституцією, юрисдикція якої поширюється універсально на усі найтяжчі злочини за міжнародним правом. Від початку збройної агресії РФ проти України у 2014 році ратифікація Римського статуту стала не лише зобов'язанням щодо вступу до Європейського Союзу, але й найбільшим кроком до створення дієвих механізмів із ефективного розслідування злочинів РФ. Лише шляхом співпраці з Міжнародним кримінальним судом у статусі повноправного члена можна домогтися справедливої відповідальності агресора за усі злочини проти українського народу. Необхідність дослідження форм співпраці з Міжнародним кримінальним судом, особливостей її порядку та реалізації на реальних прикладах складають *актуальність теми дослідження*.

У національній доктрині вивчення історії міжнародного кримінального права, кримінального процесу, зокрема у питаннях співпраці з Міжнародним кримінальним судом та питаннях міжнародного співробітництва України у кримінальних провадженнях займалися О. В. Авраменко, І. В. Басиста, Н. Р. Бобечко, І. І. Бойко, А. В. Войціховський, О. М. Дроздов, О. В. Дроздова, В. В. Зуєв, В. М. Іванов, М. О. Карпенко, І. В. Міщук, Г. М. Устінова-Бойченко, Т. Г. Фоміна, І. В. Черниченко, М. Є. Шумило та інші.

Комплексний підхід до вивчення особливостей співпраці з Міжнародним кримінальним судом, тлумаченням положень Римського кодексу Міжнародного кримінального суду, ролі Міжнародного кримінального суду для здійснення міжнародного правосуддя застосований іноземними дослідниками, аналіз праць яких використаний при написанні роботи, зокрема П. Ахаджі, Л. Барнетта, Б. Долінна, Р. Клеменса, К. К. Креса, А. Мачесі, К. Холла та інших.

За темою кваліфікаційної роботи автором підготовлено низку тез до круглих столів «Злочини проти основ національної безпеки України: особливості

кваліфікації та методики розслідування» [1] та «Військові кримінальні правопорушення та особливості їх розслідування» [2]. Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей співпраці уповноважених органів з Міжнародним кримінальним судом у контексті збройної агресії РФ проти України та реалізації повноважень держави-члена Міжнародного кримінального суду у зв'язку з ратифікацією Україною Римського статуту.

Завданнями дослідження є:

1) визначити процес зародження системи міжнародного кримінального права та створення Міжнародного кримінального суду як єдиного постійнодіючого універсального міжнародного органу, що має юрисдикцію у питаннях розслідування та покарання за найтяжчі злочини;

2) розкрити особливості юрисдикції Міжнародного кримінального суду через положення Римського статуту Міжнародного кримінального суду;

3) дослідити повноваження Міжнародного кримінального суду щодо України;

4) проаналізувати діяльність Міжнародного кримінального суду на тлі тенденцій сучасного міжнародного права та його роль у притягнення винних до відповідальності;

5) дослідити законодавче врегулювання співробітництва з Міжнародним кримінальним судом;

6) визначити особливості здійснення кримінального провадження Міжнародним кримінальним судом на території України;

7) визначити та проаналізувати особливості врегулювання КПК України правил виконання прохань при співробітництві з Міжнародним кримінальним судом;

8) дослідити та розкрити особливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження щодо злочинів, які підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду;

9) визначити порядок провадження процесуальних дій під час співробітництва з Міжнародним кримінальним судом;

10) проаналізувати особливості провадження інших дій під час розслідування злочинів та співробітництва з Міжнародним кримінальним судом.

Об'єктом дослідження є процесуальні правовідносини, що виникають, розвиваються та припиняються під час співробітництва уповноважених органів України з Міжнародним кримінальним судом.

Предметом дослідження є особливості співробітництва з Міжнародним кримінальним судом.

Методологічну основу дослідження складають застосовані при написанні роботи загальнонаукові та спеціально-наукові методи правових досліджень. До використаних загальнонаукових методів можна віднести наступні: аналітичний метод, функціональний метод, інституційний метод, порівняльно-історичний метод та аксіологічний метод. До спеціально-наукових методів відносяться формально-юридичний метод.

За допомогою основ аналітичного методу було проаналізовано інформацію з інтернет джерел, медіа-ресурсів та офіційних документів на предмет визначення сучасного стану та особливостей співпраці з Міжнародним кримінальним судом. Основи функціонального методу при написанні роботи допомогли з'ясувати функції кожного суб'єкта співпраці як елементи досягнення узгодженої мети з ефективного розслідування злочинів, що підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду. Вивчення Міжнародного кримінального суду як правового інституту міжнародного характеру, що діє за принципом комплементарності по відношенню до національних органів юстиції, було б неможливим без застосування інституційного методу правових досліджень. Порівняльно-історичний метод використовувався для визначення досвіду Міжнародного кримінального суду при розслідуванні та притягненні до відповідальності злочинців, протиправні дії яких належали до його юрисдикції. Не менш важливим стало дослідження співробітництва уповноважених органів України з Міжнародним кримінальним судом крізь призму сучасного

міжнародного права, найголовнішою цінністю якого є всеосяжне дотримання і непорушність прав людини. Для цього було використано аксіологічний метод. Одним з використаних спеціально-наукових методів проведеного дослідження є *формально-юридичний метод*. Його застосування допомогло проаналізувати нормативно-правовий матеріал, необхідний для проведення якісної роботи та окреслення закріплених у нормах права особливостей співпраці з Міжнародним кримінальним судом.

РОЗДІЛ 1

МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД ТА ПІДСТАВИ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

1.1. Зародження системи міжнародного кримінального права та створення Міжнародного кримінального суду

Одним з найскладніших та найбільш комплексних завдань міжнародного права раніше й дотепер визнається притягнення до відповідальності осіб, що порушують основні принципи міжнародного права та скоюють найбільш тяжкі злочини проти населення інших держав. Відповідальність у міжнародному праві є завданням, що містить у собі ряд невирішених питань, до яких неодноразово повертаються теоретики та практики, коли у світі відбувається новий конфлікт. На жаль, попри усі намагання та прагнення міжнародного співтовариства до миру та побудови нового формату суспільства, у якому будуть розробляти дієві ліки від тяжких хвороб, наразі «великі гравці» за мірками держав, нарощують свій військовий потенціал, випробовують нові види зброї та збільшують чисельність своїх військ. Метою усього, звісно, називають мир на планеті. Натомість, міжнародна безпека ставиться під сумнів, щойно стає зрозумілим, що для певних держав не існує понять гуманності, демократичності, людяності, орієнтованості та, врешті-решт, поваги до кордонів сусідніх держав. Кожна держава керується певними нормами розслідування та притягнення винних до відповідальності, проте у міжнародному праві зробити це, попри десятки років розвитку галузі міжнародного права та великої кількості організацій, органів, науковців та дослідників, досить проблематично.

Використовуючи теорію сучасної міжнародної юридичної науки, до найтяжчих злочинів, вчинених проти населення відносяться: злочини геноциду, злочини проти людяності, та воєнні злочини. Жертвами таких злочинів є десятки або сотні тисяч людей, а жорстокість та мотивація їх здійснення викликають

широкий резонанс серед міжнародної спільноти. Напад на сусідню державу не з метою самооборони є злочином агресії, визнається та карається на міжнародному рівні. Національні органи кримінальної юстиції окремих держав не завжди здатні забезпечити встановлення, затримання та покарання осіб, відповідальних за вчинення актів крайньої жорстокості. Серед них є не лише безпосередні виконавці, але й особи, які віддавали накази та приймали рішення: голови держав, високопосадовці, командири тощо. Завдання щодо доведення причетності певної особи чи групи осіб до вчинення того чи іншого злочину ускладнюється специфікою самих злочинів за міжнародним кримінальним правом, зокрема за такими критеріями як кількість жертв, що часто є саме масовими вбивствами цивільного населення та наявність великого числа епізодів вчинення однорідних чи тотожних злочинів однією особою чи групою осіб, яких складно ідентифікувати. Окрім того, жертвами злочинів стають люди, яким складно або неможливо звернутися за допомогою до правоохоронних органів в умовах бойових дій.

Жорстокість, з якою один народ може вчиняти злочини проти іншого, сприяла ідеї віднайти сталий механізм захисту та покарання винних. Після жахливих подій, що мали місце під час Другої світової війни, занепокоєння міжнародного співтовариства збільшилось. Особлива цікавість була прикута до проблеми відсутності органу, юрисдикція якого поширювалась би настільки глобально, щоб забезпечити справедливість для жертв тяжких злочинів проти мирного населення та уникнення повторних епізодів таких злочинів.

Нюрнберзький процес, або Міжнародний військовий трибунал у м. Нюрнберг, що розпочався 20 листопада 1945 року – найбільш знакова подія початкових етапів створення системи принципів міжнародного кримінального права, що існує сьогодні [3; с. 24]. Протягом судового розгляду, що тривав до жовтня 1946 року, проводилися слухання проти високопоставлених осіб Третього Рейху, винних у вчиненні найбільш жорстоких актів Другої світової війни, серед яких: Голокост, страта тисячі безневинних полонених у концтаборах, експерименти над людьми тощо. Усе перелічене є воєнними

злочинами не лише проти однієї держави, а проти усього людства. Саме тому, суд на цими злочинцями став міжнародним процесом, до участі у якому долучилися 23 держави. Результатом Нюрнберзького процесу стало не лише засудження винних, але й започаткування нового для міжнародного права формату - міжнародного кримінального трибуналу.

На жаль, Другої світової війни не стала останньою війною у світі. До сьогодні у світі ведуться бойові дії, під час яких неможливо уникнути масових порушень норм міжнародного гуманітарного та кримінального права. За усі злочини, вчинені під час бойових дій несуть відповідальність конкретні особи, щодо яких створюються міжнародні кримінальні трибунали.

Створення міжнародного трибуналу вимагає чималих ресурсів. Постає питання, хто буде відповідальним за здійснення відповідної процедури судочинства; яким чином винні будуть притягатися до відповідальності; як забезпечити присутність підсудних у місці проведення суду тощо. Усі ці та інші питання мають бути закріплені міжнародним документом, розробка та подальша ратифікація якого вимагає певного часу. Міжнародні трибунали та судові процеси проти воєнних злочинців можуть тривати понад 10 років. Наприклад, для розслідування та засудження винних у воєнних злочинах та злочинах проти людяності під час війни в колишній Югославії, було створено Міжнародний трибунал, який функціонував з 1993 до 2017 року, що загалом зайняло 24 роки пошуку справедливості [4; с. 26].

Проте, міжнародний кримінальний трибунал не діє як постійний орган, адже його функції припиняються щойно завершується процес розгляду останнього із заявлених злочинів. Відтак, складно досягти достатнього рівня ефективності, оперативності, системності та передбачуваності у міжнародному правосудді. Забезпечення цих принципів неможливе за відсутності постійного органу, що діє на підставі узгодженого нормативного акту, має широку юрисдикцію для відкриття провадження ще до фактичного закінчення бойових дій на території держави, щодо населення якої чиняться злочини. Справді, проведення розслідування та судових процесів щодо злочинів, за порушення

норм міжнародного кримінального права повинно проводитися за чіткою процедурою з максимальним рівнем оперативності. Для досягнення цієї мети, у міжнародній спільноті постала потреба у створенні органу, дія якого не буде обмежуватись початком та закінченням судового розгляду. Такий орган мав мати широку юрисдикцію щодо здійснення проваджень на території якомога більшої кількості держав. Іншими словами, мати найбільш можливий рівень універсальності.

Враховуючи необхідність визначення повноважень та механізмів функціонування неурядового органу, що займається питаннями міжнародного кримінального права, виникла потреба прийняти нормативно-правовий акт, яким, безпосередньо, буде утворено орган та визначено питання його юрисдикції. З цією метою, 17 липня 1998 року на дипломатичній конференції під егідою Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), участь у якій взяли представники понад 140 держав, був прийнятий Римський статут, назва якого походить від міста проведення конференції. Римський статут набрав чинності 1 липня 2002 року після того, як його ратифікували 60 країн.

Над розробкою тексту установчого документу для органу працювали не один десяток років, що можна простежити на основі проектів статутів Асоціації міжнародного права, представлених у доповідях 34-ї конференції у 1926 році та 61-ї конференції у 1985 році, основна ідея яких полягала саме в розробці документу для діяльності постійного міжнародного судового органу, юрисдикція якого охоплюватиме серйозні злочини кримінального характеру вчинені проти населення держав [5; с. 4]. В основі переговорів щодо затвердження тексту Римського статуту лежить Доповідь Комісії міжнародного права про роботу її сорок шостої сесії (2 травня - 22 липня 1994 р.) (далі – Документ ООН А/49/10), у тексті якої міститься Проект кодексу про злочини проти миру та безпеки людства. Цікавим з точки зору дослідження розвитку доктрини міжнародного права та відповідальності за злочини є те, що на відміну від проекту статуту Асоціації міжнародного права (1926), Документ ООН А/49/10 містив посилання на персональну відповідальність фізичних осіб [6].

Саме статтею першою Римського статуту (далі – «Римський статут») проголошено заснування Міжнародного кримінального суду (далі – МКС). У статті першій Римського статуту також зазначається, що МКС є допоміжною ланкою діяльності національних систем кримінального правосуддя [7]. МКС, відповідно до Римського статуту, розташовується у європейському місті Гаага, Нідерланди. Діяльність МКС може відбуватися поза межами Гааги, якщо цього вимагають обставини. У таких випадках, для ефективного виконання функцій МКС, можуть створюватись представництва. До обставин, які зумовлюють необхідність відкриття представництва, можна віднести віддаленість місця вчинення злочину, кількість вчинених злочинів, співпраця та залученість при збиранні доказів та питання збереження зібраних доказів для подальшої передачі та дослідження. Окрім того, велику роль відіграє належність рівня комунікації, що для цілей співробітництва, має бути ефективною, що буде неодноразово підкреслено. Саме регулярне та постійне перебування представників МКС на території держави, проти якої вчиняється злочин, є проявом серйозності намірів у відновленні порушених прав, проголошених міжнародними актами. Адже саме це впливає на швидкість та якість розслідування безпосередньо через залученість офіційних осіб МКС як органу міжнародно-правової юстиції.

Загальне управління МКС забезпечують голова та два віце-голови МКС, що обираються з 18 діючих суддів МКС на три роки (ст. 38(1) Римського статуту). Органами МКС, відповідно до ст. 34 Римського статуту, є Президія МКС, Відділ досудового провадження, Судовий відділ та Апеляційний відділ, Офіс Прокурора та Секретаріат. Кожен з цих органів виконує свою функцію у здійсненні функцій МКС. Зокрема, Офіс Прокурора, очолюваний Прокурором, відповідає за отримання обґрунтованої інформації, її вивчення та здійснення розслідування і кримінального переслідування щодо злочинів, що підпадають під юрисдикцію МКС (42(1) Римського статуту). Секретаріат є органом, що відповідальний за несудові аспекти діяльності МКС. У свою чергу, Відділ досудового провадження МКС складається з Палат досудового провадження. Однією з найважливіших функцій Палати досудового провадження МКС,

передбачених у ст. 15 Римського статуту, є визначення того, чи є інформація, передана до Палати Прокурором МКС достатньою для видачі санкції на проведення розслідування. Окрім того, відповідно до ст. 57(3) Римського статуту, Палата досудового розслідування на прохання Прокурора видає ордери, розпорядження та дозволи, необхідні для розслідування злочинів.

У контексті ролі та значення МКС, важливо відзначити, що дії та рішення, прийняті у цьому органі, відіграють важливу роль на міжнародно-правовій арені, адже до них прикута велика увага спільноти. Фактично, МКС це єдиний у світі постійний орган, здатний здійснювати міжнародно-кримінальну юстицію глобального масштабу.

1.2. Римський статут та юрисдикція Міжнародного кримінального суду

Процедура розгляду у МКС чітко визначена Римським статутом, що є основним нормативно-правовим актом, у якому сформульовано, зокрема, питання юрисдикції МКС. Відповідно до ст. 4(1) Римського статуту, МКС має міжнародну правосуб'єктність та рівень правоздатності, що може бути необхідним для здійснення МКС своїх функцій та досягнення своїх цілей [7].

Для розуміння цілей МКС, варто звернутись до завдань, які ставить перед собою МКС, що визначені у Преамбулі Римського статуту. Відтак, найбільш тяжкі злочини, які викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства, не повинні залишатися непокараними. Водночас, їхнє ефективне переслідування повинно бути забезпечене як заходами на національному рівні, так і шляхом посилення міжнародного співробітництва. З цього випливає, що основна мета діяльності МКС – покласти край безкарності осіб, які вчиняють такі злочини, і в такий спосіб сприяти запобіганню подібним випадкам. У статтях Римського статуту детально розкривається питання, які злочини є найбільш

тяжкими, адже саме вони є виключним предметом розгляду, що зазначено у наведених вище положеннях Преамбули.

Отже, МКС має обмежену юрисдикцію, а саме повноваження розглядати найбільш тяжкі злочини. Такими, відповідно до ст. 5 Римського статуту є: злочин геноциду (ст. 5(a)), злочини проти людяності (ст. 5(b)), воєнні злочини (ст. 5(c)) та злочин агресії (ст. 5(d)).

Зважаючи на непростий шлях прийняття Римського статуту, в якості компромісу в останню хвилину під час Римської конференції, на якій приймався Римський статут, злочин агресії було внесено до списку злочинів, що підпадають під юрисдикцією МКС, але здійснення цієї юрисдикції було відкладено до прийняття правок, що визначають злочин агресії та умови здійснення такої юрисдикції. У червні 2010 року Асамблея держав-учасниць МКС прийняла необхідні правки, що набули чинності 17 липня 2018 року після їх ратифікації 30 та більше державами-учасницями Римського статуту [8; с. 11].

Відповідно до ст. 9(2) Римського статуту, Асамблея держав-учасниць МКС може приймати та вносити зміни до Елементів злочинів, що є основним джерелом тлумачення та застосування Римського статуту. Елементи злочинів (Elements of Crimes) допомагають в тлумаченні та застосуванні Римського статуту, особливо у частині визначення злочинів та юрисдикції [7]. Отже, при дослідженні питань кожного зі злочинів, юрисдикцію щодо яких здійснює МКС, варто керуватися наступними джерелами: Римським статутом, Резолюціями Асамблеєю держав-учасниць МКС щодо прийняття правок до Римського статуту після набрання ними чинності та Елементами злочинів.

Одним зі злочинів, юрисдикцію щодо якого має МКС, є геноцид. Геноцид є саме тим злочином, причетність до якого складно довести з огляду на наявність двох умов, про які йтиметься згодом. Відповідно до ст. 6 Римського статуту, геноцидом визнається вбивство членів національної групи, заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень або ушкоджень психічного характеру (психологічних знущань), умисне створення для них таких життєвих умов, що розраховані на повне або часткове фізичне знищення, вжиття заходів, що спрямовані на

зменшення народжуваності проти членів національної групи та насильницька передача дітей цієї групи до іншої групи. Водночас, зазначені дії є геноцидом, якщо вони вчинені з наміром знищити повністю або частково національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку. Елемент геноциду може включати, але не обов'язково обмежуватися актами тортур, сексуального насильства чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження. У свою чергу, життєві умови можуть включати, але не обов'язково обмежуватися умисним позбавленням ресурсів, необхідних для виживання, таких як їжа чи медичне обслуговування [9; с. 2].

Отже, за визначенням, злочин геноциду включає дві складові наміру. Перш за все, злочинний загальний намір вчинити дії перелічені вище проти конкретної групи. По-друге, конкретний намір вчинити дії з метою повністю або частково знищити групу. В Елементах злочинів розтлумачено додатковий контекстуальний елемент злочину геноциду, а саме дії, спрямовані на повне або часткове знищення групи має відбуватися в рамках «явної моделі подібної поведінки, спрямованої проти цієї групи» (ст. 6(a)(4)). Палатою попереднього провадження МКС у провадженні щодо ситуації у Дарфурі цю контекстуальну вимогу подано через призму того, що необхідно вимірювати значення загрози для групи, про яку йдеться, вона має бути «конкретною та реальною» [10; §124].

Наступним видом злочинів щодо яких МКС має юрисдикцію є злочини проти людяності. Відповідно до ст. 7(1) Римського статуту, злочинами проти людяності є, зокрема, вбивство (7(1)(a)), винищення (7(1)(b)), ув'язнення (поневолення) (7(1)(c)), депортація або примусове переміщення або інше жорстке позбавлення фізичної свободи (за умови порушення норм міжнародного права) (7(1)(d)(e)), катування (7(1)(f)), зґвалтування, сексуальне рабство, примусова стерилізація та інші злочини проти сексуальної свободи (7(1)(g)), переслідування будь-якої, визначеної за ознаками релігійного, національного, культурного чи іншого характеру, групи осіб (7(1)(h)), злочин апартеїду (7(1)(j)), насильницьке зникнення осіб (7(1)(i)) та інші нелюдські діяння подібного

характеру, якщо вони навмисно спричиняють сильні страждання або серйозні тілесні чи психічні ушкодження (7(1)(k)).

Як і злочин геноциду, для цілей Римського статуту, наведені діяння визнаються злочинами проти людяності, якщо вчиняються в рамках усвідомленого широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти цивільного населення. Напад, спрямований на цивільне населення означає поведінку, яка передбачає багаторазове вчинення дій, зазначених у ст. 7 Римського статуту, проти цивільного населення відповідно до або на підтримку політики держави чи організації щодо вчинення такого нападу (7(2)(a)).

Варто зазначити, що Римський статут став першим документом, у якому міститься перерахунок форм сексуального насильства, таких як зґвалтування, сексуальне рабство, примусова проституція, примусова вагітність, примусова стерилізація, як окремі типи воєнних злочинів [11; с. 15].

На відміну від злочину геноциду, здійснення злочинів проти людяності не вимагає ознаку дискримінації, тобто цільове населення не обов'язково належить до групи, визначеної певною характеристикою. У свою чергу, на відміну від воєнних злочинів, здійснення злочинів проти людяності необов'язково має відбуватися в контексті або під час збройного конфлікту.

Окрему увагу слід приділити воєнним злочинам у розуміння ст. 8 Римського статуту. Юрисдикція МКС щодо цих злочинів має за умову їх вчинення за планом чи політикою або в рамках широкомасштабності. Тобто, виключаються діяння, здійснені як одноразовий акт однієї окремої людини, здійснений за власною ініціативою, тобто без вказівки чи наказу керівництва. Для цілей Римського статуту воєнними злочинами є 1) грубі порушення проти осіб чи майна, що охороняється Женевськими конвенціями від 12 серпня 1949 року, включно з вбивствами, тортурами, включно з біологічними експериментами, примушування військовополонених та інших осіб до служби в силах ворожої держави, масштабним привласненням майна, позбавленням військовополонених права на справедливий суд, захоплення заручників тощо (ст. 8(a)), 2) серйозні порушення законів і звичаїв під час міжнародного

збройного конфлікту, що застосовуються в міжнародному праві, зокрема спрямовані проти цивільних осіб як умисні напади, нанесення ударів по цивільним об'єктам, їх бомбардування напади на персонал, що здійснює гуманітарну або миротворчу місію, навмисне здійснення нападів, що можуть спричинити серйозну шкоду навколишньому середовищу, страта чи поранення комбатанта, що склав зброю, застосування зброї всеохоплюючої заборони, вербування дітей віком до п'ятнадцяти років для активної участі у бойових діях тощо (ст. 8(b)), 3) порушення статті 3, що є спільною для чотирьох Женевських конвенцій, здійснені під час збройних конфліктів неміжнародного характеру проти осіб, які через поранення, хворобу чи з будь-яких інших причин не бере участі у військових діях (ст. 8(c)), 4) інші серйозні порушення законів та звичаїв, які застосовуються під час збройних конфліктів неміжнародного характеру (ст. 8(e)).

Як зазначалося вище, шляхом внесення правок до Римського статуту, злочин агресії розтлумачено у ст. 8(bis)(1), як планування, підготовка, ініціювання або виконання особою, яка має можливість фактично контролювати або керувати політичними чи військовими діями держави, акту агресії, який за своїм характером, тяжкістю та масштабом є явним порушенням Статуту ООН. Акт агресії у цьому випадку означає застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави або будь-яким іншим способом, що суперечить Статуту ООН (8(bis)(2)). Як акт агресії кваліфікуються вторгнення або напад, будь-яка військова окупація незалежно від її терміну, анексія території держави або її частини, бомбардування, блокада портів або узбережжя, напад на сухопутні, морські або повітряні сили, дії держави з надання своєї території для вчинення акту агресії проти третьої держави та надсилання державою або від її імені різних збройних формувань, які за тяжкістю можна прирівняти до дій, визначених вище (8(bis)(2)).

Отже, згідно з нормами Римського статуту та наведеного вище аналізу супроводжуючих діяльність МКС документів, МКС здійснює юрисдикцію щодо злочинів агресії, геноциду, воєнних злочинів та злочинів проти людяності.

1.3. Повноваження Міжнародного кримінального суду щодо України

Сьогодні занепокоєння міжнародного співтовариства, про яке йдеться в Преамбулі Римського статуту, викликає військова агресія та жорстокість російської федерації на території України. Дії, що вчиняються військовими армії рф, беззаперечно, підпадають під визначення Римським статутом воєнних злочинів, злочинів проти людяності та злочину геноциду. Напад на територію суверенної та незалежної України є злочином агресії. Наведене твердження можна довести, посилаючись на наступне.

Невиправдане та протиправне щодо усіх міжнародних норм, вторгнення військових сил рф розпочалось у 2014 році та триває донині, що є протиправною збройною агресією відповідно до Статуту ООН. Внаслідок нападу, анексованою залишається територія півострову Крим, що входив до складу України та мав конституційно-визначений статус автономної республіки. Наразі, жодна цивілізована та демократична країна не визнає півострів Крим частиною рф, яка намагається знищити усю ідентичність не лише українців, але й кримських татар – корінного народу півострова.

Масові вбивства, тортури та страти цивільного населення лише за те, що його члени мають українське та кримсько-татарське походження та викрадення дітей з тимчасово окупованих територій для подальшого переміщення на територію рф є підтвердженням того, що МКС має юрисдикцію щодо злочину геноциду проти українського народу. Дії рф спрямовані на повне знищення українського народу, шляхом безпосереднього фізичного винищення та переселення представників молодого покоління за межі держави з метою позбавлення їх можливості самовизначатись українцями. Відтак, відповідно до Звіту Організації з безпеки і співробітництва у Європі про порушення та

зловживання міжнародним гуманітарним правом та правами людини, воєнними злочинами і злочинами проти людяності, пов'язаними з примусовим переміщенням та/або депортацією українських дітей на територію російської федерації від 14 травня 2023 року, станом на травень 2022 року з України могли вивезти понад 210 тисяч дітей [12; с. 4].

Визнання дій рф геноцидом українського народу має вкрай важливе політичне значення. Саме тому, Постановою Верховної Ради України (далі – ВРУ) 14 квітня 2022 року було схвалено Заяву ВРУ «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні». У тексті постанови міститься доручення направити її до наступних міжнародних органів та організацій: ООН, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї Організації з безпеки і співробітництва у Європі, Парламентської Асамблеї Організації Північноатлантичного договору, урядів та парламентів іноземних держав [13].

Чи не щодня у засобах масової інформації з'являються повідомлення про закатованих цивільних жінок, чоловіків та дітей. 2 квітня 2022 року українські військові звільнили Київщину від загарбників. Світ сколихнула щаслива звістка про звільнення, проте, незабаром, широкому загалу стали відомі подробиці жахів, що відбувалися Бучі, Ірпені, Гостомелі та інших населених пунктах області [14]. Міжнародна спільнота вперше була настільки сильно шокована жорстокістю вчинків армії рф проти цивільного населення. Усі переконались, що російські війська залишають за собою сотні жертв, літри крові та сліз. Згодом, у звільненому станом на вересень 2022 року м. Ізюмі Харківської області було знайдено місця масового поховання сотень мирних жителів містечка [15]. Жорстокість агресора проти українського цивільного населення, безумовно, відбувається в умовах широкомасштабного збройного вторгнення, що є усвідомленим та має чітку ціль – повне знищення із масовим застосуванням тортур та страждань з метою психологічного тиску на ту частину населення, до якої агресор не має можливості застосувати фізичний вплив.

Під масовим характером, маємо на увазі, що ціллю рф є завдати якомога більше людських жертв під час терактів. Як приклад, удари по місцям скупчення цивільного населення: драматичний театр у Маріуполі [16], торговий центр у Кременчузі [17], дитяча лікарня «Охматдит» у Києві [18], центр міста Вінниця [19] та багато інших прикладів цілеспрямованого знищення цивільного населення. Знищення цивільних об'єктів за сотні кілометрів від лінії зіткнення це метод ведення війни, який застосовує рф проти України, що не надає ворогові жодної військової переваги та має за мету якомога більшого числа жертв серед цивільного населення. У цьому контексті, МКС має юрисдикцію розглядати зазначені діяння рф як злочини проти людяності.

Наведене є лише частиною списку порушень рф міжнародного гуманітарного права, законів та звичаїв ведення війни тощо. Армія рф безжальна до військовополонених. На жаль, свої невдачі на полі бою агресори компенсують нелюдським поведінням з українськими воїнами як в полоні, так і в бою: тортури, страти, застосування заборонених видів зброї тощо. Такі дії є порушенням Женевських конвенцій, а відтак елементами воєнних злочинів, розслідування щодо яких належить до юрисдикції МКС.

Важливість залучення МКС пояснюється тим, що агресія рф продовжується, а необхідність провадження, дослідження доказів, розкриття особливо тяжких злочинів проти українського народу, переслідування та притягнення до відповідальності осіб, винних у їх вчиненні, зростає з кожним днем пропорційно із збільшенням рівня звірств агресора.

У цьому контексті, зважаючи на комплексний характер виконання завдань, які стоять перед Україною у контексті розслідування злочинів рф, через складність у процедурному і матеріально-технічному аспекті, нагальним питанням є співпраця уповноважених суб'єктів з МКС.

Робота МКС, у цьому випадку, вважатиметься допоміжною органам національної кримінальної юстиції [20; с. 489]. З метою забезпечити притягнення до відповідальності вищого керівництва рф, МКС надаватиме кваліфіковану допомогу Україні. У тому числі, окрім проведення розслідувань та збирання

доказів, шляхом видачі ордерів на арешт. Головним завданням є забезпечення можливості затримати винних осіб, щойно вони перетнуть державний кордон країни, що імплементувала Римський статут у своє законодавство або ратифікувала його.

Отже, зважаючи на наявність передумов юрисдикції МКС для здійснення повноважень на території та щодо України, варто приділити увагу дослідженню питання підстав такої юрисдикції.

МКС як орган, утворений відповідно до міжнародного права, має певні вимоги до прийнятності справ. Якщо справа підпадає під чинники, визначені у ст. 17 Римського статуту, вона не може бути прийнятою до провадження. Зокрема, МКС повинен проаналізувати чи здатна держава належним чином здійснювати розслідування або кримінальне переслідування у справі, що належить до її юрисдикції (17(1)(a)). Щоб визначити неспроможність державі проводити розслідування у конкретній справі, МКС розглядає питання про те, чи через повний або суттєвий крах або відсутність національної судової системи держава не в змозі отримати обвинуваченого або необхідні докази та свідчення, або з інших причин не може здійснити провадження у справі (17(3)). Окрім того, має місце перевірка справи на серйозність (17(1)(d) Римського статуту).

Відповідно до ст. 17 Римського статуту, МКС діє за принципом комплементарності, який дозволяє державі, що має юрисдикцію над злочином, який є предметом провадження в МКС, висувати заперечення щодо прийнятності справи на тій підставі, що така держава бажає і здатна переслідувати злочин. Таке заперечення щодо прийнятності може бути зроблено навіть державою, яка не є учасником Римського статуту, і якщо воно буде підтримано, МКС не матиме права продовжувати розслідування чи судове переслідування [21; с. 50].

Аналізуючи положення Римського статуту, принцип комплементарності можна вважати дієвим механізмом для: 1) захисту обвинувачених, якщо вони переслідувалися в національних судах; 2) поваги національного суверенітету у здійсненні кримінальної юрисдикції; 3) сприянню більшій ефективності,

оскільки МКС не може розглядати абсолютно усі справи про серйозні злочини; і 4) виконання державами своїх обов'язків згідно з міжнародним і національним правом щодо розслідування й судового переслідування підозрюваних щодо вчинення серйозних злочинів. Зазначене робить доповнення національної юстиції виправданим не лише з точки зору ефективності, але й як питання закону, політики та моралі [22; с. 9].

Положення ст. 12 та ст. 13 Римського статуту передбачають, що юрисдикція МКС вимагає наявності однієї з передумов: 1) територією, на якій було вчинено злочин є держава, що ратифікувала Римський статут; 2) особою, що скоїла злочин, є громадянин держави, що ратифікували Римський статут; 3) якщо Римський статут не ратифіковано державою, але подано заяву Секретареві про визнання юрисдикції МКС на визначений злочин; 4) Радою ООН передано справу до МКС. Окрім того, відповідно до ст. 15 Римського статуту, Прокурор може розпочати розслідування на підставі інформації про злочини, що підпадають під юрисдикцію МКС.

Від імені України Римський статут, як установчий документ МКС, було підписано 20 січня 2000 року. Визнання Римського статуту відбувається шляхом ратифікації Римського статуту ВРУ як міжнародного договору. При чому, після ратифікації, відповідний документ офіційно стає частиною національного законодавства України (ч. 1 ст. 9 Конституції України) [23]. Підписання Римського статуту у 2000 році не означало його ратифікацію. Президент України звертався до Конституційного Суду України у зв'язку з необхідністю надання висновку щодо відповідності положень Римського статуту Конституції України. Конституційний Суд України у висновку від 11 липня 2001 року визнав, що Римський статут суперечить ст. 124 Конституції України, у чинній на той момент, редакції у частині положень абзацу десятого Преамбули та ст. 1 Римського статуту, відповідно до яких «Міжнародний кримінальний суд... доповнює національні органи кримінальної юстиції» [24]. Зазначене суперечило положенню, відповідно до якого правосуддя могло здійснюватися виключно українськими судами.

Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. № 1401-VIII ст. 124 Конституції України було змінено, а зміни набули чинності від 30 червня 2019 року. Відтак, відповідно до ч. 6 ст. 124 Конституції, Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду.

Вперше, про визнання юрисдикції МКС щодо України, йшлося в Заяві ВРУ від 25 лютого 2014 року, текст якої засвідчував юрисдикцію МКС щодо злочинів проти людяності, що були вчинені вищими посадовими особами України з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року [25]. Зазначена заява була доповнена повідомленням Секретареві МКС від 9 квітня 2014 року, де Україна визнала повну юрисдикцію МКС у період з 21 листопада 2013 року до 22 лютого 2014 року без будь-яких застережень. 8 вересня 2015 року Секретареві МКС було передано документ, що засвідчував безстроковий характер, з яким Україна визнавала юрисдикцію МКС щодо злочинів проти людяності та воєнних щодо злочинів, вчинених рф на території України з початку військової агресії у 2014 році [26].

Незважаючи на визнання Україною юрисдикції МКС шляхом подання зазначених заяв, серйозні питання, особливо від початку повномасштабного вторгнення, викликала проблема ратифікації Україною Римського статуту. Особливо незрозумілим є відкладення прийняття Римського статуту з огляду на прийнятий від 03 травня 2022 року Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» (далі – Закон про співпрацю з МКС). Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України), було доповнено Розділом IX-2 (ст.ст. 617 – 636), яким покрито більшість питань співробітництва центральних органів України, якими є Офіс Генерального прокурора та Міністерство юстиції України (ч. 1 ст. 618 КПК України).

Здійснення діяльності МКС на сьогодні неможливе без співпраці з органами влади та органам національної юстиції, яким належить першочергова роль у здійсненні проваджень проти злочинів, що відбуваються на території України. Важливо розуміти межі співпраці центральних органів України, повноваження та їх підставу у контексті військової агресії рф. Від цього залежить якість результатів розслідування та ефективність притягнення винних до відповідальності.

Відтак, визначним кроком на шляху здійснення міжнародного правосуддя стала ратифікація Україною Римського статуту. 24 серпня 2024 року Президент України підписав Закон України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» (далі – Закон про ратифікацію). Датою набрання чинності Римського статуту для України став перший день місяця, що настав після шістдесятого дня з дати здачі на зберігання Генеральному секретарю ООН ратифікаційної грамоти, тобто 01 січня 2025 року [27]. В свою чергу, відповідно до Листа Міністерства закордонних справ України від 19 листопада 2024 року щодо набрання чинності міжнародними договорами, поправки та доповнення до статей 8 та 8bis (щодо злочину агресії) Римського статуту набирають чинності 25 жовтня 2025 року [28]. З ратифікацією Римського статуту Україна формально стала 125-ю державою-учасницею МКС і 20-ю державою-учасницею з регіону Східної Європи [29].

Відповідно до ст. 2 Закону про ратифікацію Україна підтвердила визнання юрисдикції МКС щодо злочинів, передбачених статтями 6 (злочин геноциду), 7 (злочини проти людяності), 8 (воєнні злочини) Римського статуту, починаючи з 21 листопада 2013 року, а також визнала юрисдикцію МКС щодо злочину, передбаченого статтею 8bis (злочин агресії) Римського статуту, починаючи з 17 липня 2018 року.

Дотримання процедури ратифікації міжнародного договору, яким є Римський статут, стало важливим етапом не лише для реалізації умов зобов'язань, які взяла на себе України підписавши Угоду про асоціацію між Україною та Європейським союзом (далі – Угода про Євроінтеграцію), але й для

співпраці з МКС, з огляду на його виключний вплив щодо розслідування злочинів, вчинених рф.

1.4. Діяльність Міжнародного кримінального суду та виклики сучасного міжнародного права

Про важливість органу можна говорити аналізуючи ефективність його діяльності на практиці. Робота МКС з моменту його створення та до сьогодні зосереджена на багатьох конфліктах, які, на жаль, виникають на міжнародно-правовій арені.

Зокрема, дослідивши результати розслідувань МКС, можна виділити декілька важливих досягнень. Серед них видача у 2008 році ордеру на арешт Омара аль-Башира, що на період вчинення серйозних порушень, мав найвищу владу у Судані, будучи його головою. Омар аль-Башир - засуджений МКС за злочини геноциду та винний у воєнних злочинах та злочинах проти людяності щодо південно-суданського населення. Омар аль-Башир керувався нетерпимістю щодо представників віросповідання, відмінного від арабського, при виданні жорстоких наказів своїм підлеглим. Його дії спричинивши масові вбивства та численні порушення прав людини у Судані [30; с. 406].

Окрім колишнього голови Судану, МКС у 2011 році був виданий ордер на арешт диктатора та злочинця Муаммара Каддафі, що за життя був лідером Лівії. Муаммар Каддафі відповідальний за злочини проти людяності, вчинені до лівійського населення та повстанців проти диктаторського режиму [31].

Сьогодні МКС зосереджений не лише на злочинах проти України. Наразі у МКС, серед іншого, перебувають провадження щодо ситуації в Афганістані (за гендерно-спрямовані злочини проти людяності, здійснені лідерами Талібану) [32], ситуації в М'янмі та частково в Бангладеші за злочини проти етнічної групи рохіджа протягом 2016 – 2017 років [33]. МКС засуджено Аль Хассана, начальника поліції міста. Тімбукту (Малі), пов'язаного з Аль-Каїдою, за злочини проти людяності вчинені проти місцевого населення [34]. Окрім того, МКС

займається питаннями щодо Палестини, що стало причиною напружених відносин МКС зі Сполученими Штатами Америки, особливо після видачі ордеру на арешт Бенджаміна Нентяху за злочини проти людяності [35]. Окрім прем'єр-міністра Ізраїлю, МКС видав ордер на арешт міністра оборони Ізраїлю. Зокрема, у відповідь на виданий ордер, Сполучені Штати Америки ввели особисті санкції проти Прокурора МКС Каріма Хана [36]. Можемо погодитись з І. В. Басистою, яка стверджує, що видача ордеру на арешт чинного глави держави у випадку Ізраїлю у сучасному демократичному світі є спірним і породжує певні складнощі для виконання ордерів на арешт та інших рішень МКС [37].

Незважаючи на позитивні аспекти діяльності МКС, особливості сучасного міжнародного публічного права, політики, дипломатії та специфіка кожного регіону вносять свої корективи до переслідування, тривалості розслідувань та виконання рішень МКС. Відтак, варто враховувати наступні аспекти.

Перш за все, уваги заслуговує питання пов'язаності та впливу Ради Безпеки ООН на діяльність МКС. Нагадаємо, що Рада Безпеки ООН виконувала головну роль в створенні та діяльності спеціальних трибуналів, про які згадувалось вище. Натомість, МКС не пов'язаний з Радою Безпеки ООН у якості її допоміжного органу, але Рада Безпеки ООН, діючи згідно з Розділом VII Статуту ООН, може передавати справи до МКС (ст. 13(b) Римського статуту) [3; с. 14]. Окрім того, діючи згідно з Розділом VII Статуту ООН, Рада Безпеки ООН може прийняти резолюцію та звернутися до МКС з проханням, згідно з яким, жодне розслідування або судове переслідування не можуть розпочатися протягом 12 місяців після прийняття Радою Безпеки ООН такої резолюції (ст. 16 Римського статуту). Зокрема, багато авторів, дослідників у сфері міжнародного права та учасників міжнародних відносин, зокрема держави Африканського Союзу критикують способи, у які Рада Безпеки ООН використовує повноваження на відкладення розгляду справ, зокрема через політичну спрямованість Ради Безпеки ООН як органу [21; с. 41].

Відповідно до ст. 87 (1(a)) Римського статуту МКС має повноваження звертатися до держав-учасниць Римського статуту із запитами про співпрацю.

Окрім того, відповідно до ст. 87 (5) МКС може надіслати запит про надання допомоги будь-якій державі, що не є учасником Римського статуту, на основі спеціальної домовленості, угоди з такою державою або на будь-якій іншій відповідній основі. Відповідно до ст. 87(7) Римського статуту, невиконання державою-учасницею прохання МКС про співпрацю, що перешкоджає його діяльності, є підставою для ухвалення висновку проти такої держави.

Відповідно до ст. 98 Римського статуту, МКС не може направляти державі запит про передачу чи допомогу, який вимагав би від неї діяти несумісно з її зобов'язаннями за міжнародним правом або міжнародними угодами щодо державного або дипломатичного імунітету особи чи власності третьої держави, якщо тільки МКС не може спочатку отримати згоду на співпрацю цієї третьої держави чи згоду на передачу особи. Положення статті 98 Римського статуту стали перешкодою на шляху до арешту згаданого вище президента Судану Омара-аль-Башира, незважаючи на застереження МКС про неможливість посилення держав (Республіка Малаві, Демократична Республіка Конго, Південна Африка, Йорданія) на цю статтю як на підставу невиконання ордеру про арешт [5; 17].

Питання виконання рішень державами-учасницями Римського статуту є надзвичайно чутливим, адже наразі видано шість ордерів на арешт. Відповідно, МКС та безпосередньо Україна очікують від держав-учасниць та держав, до яких МКС надіслав прохання про співпрацю, дотримання норм та зобов'язань згідно з міжнародним правом. До списку міжнародних злочинців, проти яких видано ордери про арешт відносяться: чинний лідер рф Володимир Путін, уповноважена при президентові рф з прав дитини Марія Львова-Бєлова, ордери на арешт щодо яких були видані від 17 березня 2023 року [38]; генерал-лейтенант збройних сил рф Сергій Кобиляш, адмірал флоту рф та командир чорноморського флоту рф Віктор Солоков, ордер на арешт яких видано 5 березня 2024 року [39], міністра оборони рф (на момент вчинення злочинів) Сергій Шойгу та начальника генерального штабу збройних сил рф Валерія Герасимова, ордер на арешт яких видано 25 червня 2024 року [40].

МКС здійснюватиме провадження проти вказаних осіб за наступним переліком злочинів: військовими злочинами (1) незаконної депортації населення (дітей) і незаконного переміщення населення (дітей) з окупованих територій України до РФ (ст.ст. 8(2)(a)(vii), 8(2)(b)(viii) Римського статуту), (2) у вигляді нападу на цивільні об'єкти згідно зі статтею 8(2)(b)(ii) Римського статуту; (3) у вигляді заподіяння надмірної випадкової шкоди цивільним особам або шкоди цивільним об'єктам згідно зі статтею 8(2)(b)(iv) Римського статуту; злочинами проти людяності згідно зі статтею 7(1)(k) Римського статуту.

Не зважаючи на очевидну необхідність для держав здійснити арешт особи, проти якої видано ордер на арешт, існують випадки ігнорування такого зобов'язання. Відтак, 24 жовтня 2024 року, Палата попереднього провадження МКС встановила, що Монголія не виконала запит МКС щодо співпраці в цьому відношенні всупереч положенням Римський статут, тим самим перешкоджаючи МКС виконувати свої функції та повноваження у значенні ст. 87(7) Римського статуту. Вказані дії були сприйняті як відмова Монголії співпрацювати з МКС, про що МКС повідомив Асамблею країн-учасниць Римського статуту. Порушення Монголії полягало у тому, що при перебуванні Володимира Путіна на її території не було здійснено його арешт та передачу до МКС [41].

Аналізуючи ситуацію, що виникла навколо Монголії, можемо стверджувати, що великою проблемою сучасного міжнародного кримінального права є нездатність у повній мірі забезпечити дотримання Римського статуту усіма державами-членами, а також державами, до яких МКС надсилає прохання про співпрацю. Зазначене наводить на думку про перегляд підходів до переслідувань відповідальних за вчинення злочинів осіб за міжнародним правом та питань передачі їх для цілей постати перед МКС та відповідати за вчинені злочини. Вбачається, що залежність МКС від розсуду про виконання прохань державами-учасницями є перешкодою для ефективності розслідувань, проведення арештів та передачі осіб до МКС. Відтак, існує необхідність переглянути діяльність МКС та створити дієві механізми спрямовані на самостійність у питаннях здійснення розслідування та правосуддя щодо

міжнародних злочинів [42]. Наприклад, має місце робота над створенням власних спеціалізованих органів при МКС, що здійснюватимуть переслідування, арешти та передачу осіб безпосередньо до Гааги. Вказані дії такі органи провадитимуть незалежно від волі держав-учасниць у кожному конкретному випадку. Підставою діяльності спеціалізованих правоохоронних органів МКС є беззастережна згода при ратифікації державою Римського статуту. Відтак, будучи учасником Римського статуту, держава не зможе відмовитись від здійснення арешту на її території, що сприятиме незалежності МКС.

Наразі, необхідно розробити дієві положення відповідальності держав за порушення зобов'язань, які вони взяли на себе підписавши Римський статут. У разі, якщо держава-член МКС не готова виконувати положення Римського статуту та сприяти притягненню до відповідальності злочинців за міжнародним кримінальним правом, до неї варто застосовувати відповідні санкції. Адже, бездіяльність також можна вважати потуранням міжнародним порушникам міжнародного правопорядку. На нашу думку, доцільним є введення персональних санкцій МКС проти керівництва Монголії. У разі повторного порушення своїх зобов'язань, Монголія, як і будь-яка інша держава-член МКС, що відмовляється виконувати положення Римського статуту, повинна бути виключена з МКС.

* * *

Роль МКС як єдиної постійної інституції міжнародного кримінального права є унікальною та надзвичайно важливою для переслідування злочинів проти миру, геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів. Саме завдяки діяльності Прокурора МКС та інших органів МКС, осіб, що катують, вбивають українців та вчиняють інші злочини, що підпадають під юрисдикцію МКС, можна притягти до відповідальності та довести усьому світу, що рф є тією державою, яку принципи міжнародного права ніколи не зупиняли від вчинення протиправних дій проти іншої незалежної держави.

Іншою важливою для цілей України з встановлення справедливості щодо потерпілих від агресії РФ особливістю МКС є його універсальність. МКС уповноважений направляти запити державам-учасникам, які зобов'язані їх виконувати. Зазначені повноваження МКС відкривають багато можливостей, що необхідні при розслідуванні та судовому провадженні у контексті міжнародного співробітництва.

Встановлено, що присутність уповноважених осіб МКС на території держави свідчить про серйозність намірів МКС розслідувати різні злочини, вчинені проти неї. З цього можна зробити однозначний висновок про стійкі наміри МКС комплексно і безпосередньо брати участь у провадженнях на території України через свій польовий офіс, відкритий у 2022 році.

Окрім того, глобальними цілями у контексті встановлення справедливого міжнародного правосуддя та захисту прав людини є створення нових та удосконалення наявних механізмів, що дозволять МКС діяти на максимально можливому рівні самостійності у здійсненні переслідування та арештів.

Ратифікація Римського статуту МКС є важливим кроком на шляху до Євроінтеграції у сфері міжнародних зобов'язань щодо ратифікації одного з найважливіших документів сучасності та реалізації усіх можливостей, які надає повноправне членство в МКС для цілей розслідування та судового провадження щодо злочинів, які підпадають під його юрисдикцію.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВИ СПІВРОБІТНИЦТВА З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ

2.1. Законодавче врегулювання співробітництва з Міжнародним кримінальним судом

Відповідно до ст. 8 Угоди про Євроінтеграцію, сторони, Україна та Європейський Союз з його державами-членами, співпрацюють з метою зміцнення миру та міжнародного правосуддя шляхом ратифікації та імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року та пов'язаних з ним документів.

Відтак, наступним кроком після ратифікації Римського статуту Україною є імплементація його положень у національне законодавство.

Перш за все, не можна оминати увагою заяву-застереження до ст. 124 Римського статуту, передбачену у Законі України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього». Відповідно до зазначеної заяви, протягом семи років після набрання Римським статутом чинності для України остання не визнає юрисдикції МКС щодо злочинів, зазначених у статті 8 (щодо воєнних злочинів) (з урахуванням поправок), коли, ймовірно, злочин було вчинено її громадянами. Відповідно до ст. 124 Римського статуту, заява про невизнання категорії злочинів згідно зі ст. 8 Римського статуту, може бути відкликана у будь-який час.

Відтак, підвищення рівня якості та ефективності здійснення правосуддя балансується з інтересами українських військових та служб безпеки. Якщо говорити про причини, які спонукали Україну прийняти застереження щодо ст. 124 Римського статуту, не виключено, що в майбутньому удари дронами по нафтовій промисловості РФ, яких завдає Україна, можуть бути визнані порушенням ст. 8 Римського статуту як «явно надмірні», за прикладом підходу,

якого притримувався МКС засуджуючи удари рф по енергетичним об'єктам України. В свою чергу, Служба безпеки України проводить вдалі операції з усунення державних зрадників та злочинців, у тому числі громадян України, на території рф, що також створює потенційний ризик переслідування МКС [43].

Одночасно з ратифікацією Римського статуту, чинності набув Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» (далі – Закон про імплементацію).

Основні зміни, передбачені Законом про імплементацію, стосуються змісту статей Розділу XX Кримінального кодексу України (далі – КК України) щодо кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. До набрання чинності Законом про імплементацію, ст. 437 КК України передбачала відповідальність за планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни. У відповідності з переліком злочинів, які перебувають під юрисдикцією МКС, ст. 437 КК України, без зміни її змісту, передбачає відповідальність та має назву «Злочин агресії». За аналогією, ст. 438 «Воєнні злочини» КК України до внесення змін, передбачених Законом про імплементацію, мала назву «Порушення законів та звичаїв війни».

Відповідно до внесених у КК України, до злочинів, передбачених статтями 437 (злочин агресії), 438 (воєнні злочини), 439 (застосування зброї масового знищення), 442 (геноцид), 442-1 (злочини проти людяності) КК України, не застосовується призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК України) та звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності. Окрім того, за вчинення готування чи замаху на перелічені злочини може бути застосовано довічне позбавлення волі (ч. 4 ст. 68 КК України).

Задля відповідності з положеннями статті 28 Римського статуту, КК України було доповнено ст. 31-1 щодо кримінальної відповідальності військових командирів, інших осіб, які фактично діють як військові командири, та інших

начальників. Зазначені особи підлягають кримінальній відповідальності за злочини, що вчинені підлеглою особою. При цьому, відповідальність військового командира або особи, що фактично діє як військовий командир (далі – «командир») настає за будь-який із злочинів передбачених статтями 437 (злочин агресії), 438 (воєнні злочини), 439 (застосування зброї масового знищення), 442 (геноцид), 442-1 (злочини проти людяності) КК України за наступних обставин: (1) злочин вчинений підлеглою особою, що перебуває під командуванням і контролем або під фактичною владою і контролем командира, (2) злочин вчинено внаслідок нездійснення належного контролю над особою, (3) командир знав або повинен був і міг знати про вчинений злочин або про намір його вчинити, але не вжив дії, які повинен був і міг вжити у межах повноважень для запобігання чи припинення злочину або повідомлення компетентному органу [44].

Зазначимо, що до прийняття Закону про імплементацію, КК України не містив статті, санкція якої передбачала б покарання за злочини проти людяності. Окрім того, КК України не містив положення, яке могло б за змістом та критеріями вчинених дій відповідати повною мірою статті восьмої Римського статуту щодо катування, зґвалтування, депортації та інших діянь проти цивільного населення, які супроводжуються заподіянням сильних страждань, середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень чи серйозної шкоди психічному або фізичному здоров'ю. Відтак, виникла потреба доповнити КК України статтею 442-1 «Злочини проти людяності», особливістю якої виділимо виконання умови умисного вчинення наведених вище діянь в межах широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення.

Основна законодавча база співробітництва з МКС міститься у Розділі IX-2 КПК України, що забезпечує виконання вимоги ст. 88(1) Римського статуту про зобов'язання держав-членів забезпечити наявність процедур, у їхньому національному законодавстві для співробітництва з МКС. Законом про співпрацю з МКС було внесено зміни до Кримінально-виконавчого кодексу України (щодо гарантії права на правову допомогу), до Закону України «Про

попереднє ув'язнення» (щодо рішення суду про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання МКС про тимчасовий арешт або про арешт і передачу як підставу для попереднього ув'язнення; гарантію права на правову допомогу особі, взятій під варту, захисником, який представляє особу у МКС), до Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (щодо застосування до осіб, зазначених у проханні МКС, заходів забезпечення безпеки).

Як бачимо, було вчасно усвідомлено необхідність всебічної співпраці та відкриття можливості забезпечити доступ МКС до розслідувань злочинів рф. Водночас, виникає розуміння, що внаслідок реалізації співробітництва з МКС та відповідної практики, може виникати потреба змінювати регулювання, створювати нові процедури та передбачити низку додаткових гарантій ефективної співпраці.

2.2. Здійснення кримінального провадження Міжнародним кримінальним судом на території України

МКС є не єдиним органом, з яким сучасні держави співпрацюють у питаннях здійснення кримінального правосуддя. Національні органи юстиції будь-якої держави мають бути відкриті як для співпраці з міжнародними організаціями, так і між собою.

Одним з фундаментальних принципів міжнародного права, покликаним гарантувати його розвиток та еволюцію, є принцип міжнародного співробітництва, метою якого є забезпечення на глобальній арені наступних трьох складових взаємовідносин: партнерства, співробітництва та взаємоповаги [45; с. 49]. Міжнародним співробітництвом необхідне не лише для цілей кримінального переслідування та передачі осіб, воно відбувається у всіх сферах суспільного життя. Відтак, суб'єкти міжнародного співтовариства, діючи спільно для загальної мети, узгоджуючи свої позиції та координуючи власні дії

здійснюють міжнародне співробітництво [45; с. 49]. Держави проводять співробітництво щодо запобігання злочинності та здійснення правосуддя у формі створення відповідних інституцій та розробки міжнародних угод про співробітництво [45; с. 377].

Ігнорування керівництвом держави необхідності співпрацювати між особою, призводить до підриву її авторитету та потенційної ізоляції, що можна побачити на прикладі сучасних Ірану, Північної Кореї, РФ тощо. Важливо, що ці держави створюють складнощі не лише для свого населення, але й стають небезпечними для міжнародного співтовариства - демократичні цінності та принципи єдності для них не існують. Такий підхід є загрозою безпеки та миру. Отже, державам цивілізованого світу потрібно шукати шляхи подолання непорозумінь між собою задля можливості зробити превентивні кроки або захиститись від потенційної небезпеки. Іншими словами, міжнародна правова допомога та співробітництво у сфері безпеки та миру це глобальні взаємовигідні процеси з багатьма цілями, які перед ним стоять та перевагами, які він надає державам.

Кримінальне провадження щодо злочину агресії (ст. 437 КК України), воєнних злочинів (ст. 438 КК України), геноциду (ст. 442 КК України) та злочинів проти людяності (ст. 442-1 КК України), вчинених на території України, можуть проводити правоохоронні органи України. Національні суди, на підставі зібраних доказів, можуть винести вирок та засудити особу за вчинення перелічених діянь. Проте практична неможливість розслідування усіх злочинів РФ, попри спрямування усіх ресурсів на розслідування, робить співробітництво з МКС надважливим. Особливо з огляду на їх велику кількість, міжнародно-правовий характер та фактор вчинення та залучення до їх вчинення іноземців.

Якщо окреслити основні форми співробітництва, відповідно до положень Римського статуту та КПК України, то можемо виокремити: 1) проведення розслідування та судового розгляду в Україні з можливістю надсилання прохання (запиту) про надання допомоги; 2) передання справи на розгляд МКС,

що включає розгляд та виконання прохань МКС у разі їх надходження. Зупинимось на вказаних формах співробітництва детальніше.

Відповідно до ст. 14 Римського статуту, держава-учасниця може передати Прокурору МКС ситуацію, в якій, ймовірно, було вчинено один або більше злочинів, що підпадають під юрисдикцію МКС, з проханням до Прокурора розслідувати ситуацію з метою визначення того, чи слід одній або декільком особам пред'явити звинувачення у вчиненні таких злочинів. Наскільки це можливо, передання ситуації має супроводжуватись описанням відповідних обставин та підтверджувальною документацією, що є у наявності держави, яка передає ситуацію. Правила процедури і доказування МКС у ст. 45 містять згадку, що передача справи Прокурору відбувається виключно у письмовій формі [46].

Положення Римського статуту не містять норми про те, хто може подати звернення про передання справи до МКС від імені держави-учасниці. Прокурор МКС, виконуючи роль органу, який, відповідно до положень Римського статуту та Правил процедури і доказування, отримує запит про передачу, повинен регулярно звертати увагу на суб'єкта, який від імені держави, направляє такий запит, а також, за необхідності, запитувати перевірку повноважень [47; с. 706].

Беручи за основу норми та принципи права міжнародних договорів, особа вважається представником держави, діє від імені держави та надає згоду на обов'язковість для держави міжнародного договору, якщо вона пред'явить відповідні повноваження (ст. 7(а) Віденської конвенції про право міжнародних договорів) [48]. Відповідні повноваження щодо передачі справ до МКС, надаються центральним органам України для цілей співпраці з МКС відповідно до КПК України.

Відтак, відповідно до ч. 1 ст. 620 КПК України, у разі, коли кримінальне провадження передається до МКС, центральний орган України має достатні повноваження щодо направлення до МКС усіх одержаних від слідчого, прокурора або суду матеріалів такого провадження [49].

У Римському статуті використовується термін «ситуація», адже при отриманні запиту на передання, Прокурор МКС повинен проаналізувати

отриману інформацію, направлену з метою передачі до МКС, на предмет її прийнятності та подати відповідний запит на санкціонування Палатою попереднього провадження (ст. 15(3) Римського статуту). Власне, терміну «ситуація» не надається жодного визначення у Римському статуті. Вбачається, що використання цього поняття допомагає запобігти використанню МКС для політичних цілей, шляхом передавання державами конкретних справ з конкретними підозрюваними. Відтак, саме поняття «ситуація» не вказує на конкретність щодо будь-якої особи, групи осіб чи злочину. Натомість, його можна трактувати як певний опис фактів, що вказують на ймовірне вчинення злочину(-ів), що підпадає під юрисдикцію МКС. Використання словосполучення «передача справи» або «передача злочину», передбачає необхідність для держави надавати власну оцінку, правовий аналіз фактам та обставинам. У зазначеному немає практичної для МКС потреби, адже звернення про передачу не є гарантією перейняття ситуації для розслідування. Оцінка та правовий аналіз, згідно зі ст. 53(1) та ст. 19(1) Римського статуту, надаватимуть Прокурор МКС та судді Палати досудового провадження відповідно [47; с. 717].

При оцінці інформації Прокурор зобов'язаний врахувати (1) достатність такої інформації на предмет наявності підстав вважати ситуацію такою, що підпадає під розгляд МКС, (2) достатність підстав вважати злочин таким, що був вчинений або вчиняється, (3) відсутність підстав неприйнятності, (4) враховуючи тяжкість злочину та інтереси потерпілих, чи є вагомими підстави вважати, що проведення розслідування не буде відповідати інтересам правосуддя. У разі, якщо проведення розслідування у переданій ситуації суперечить принципам правосуддя, або з інших зазначених причин, Прокурор може вирішити не розпочинати розслідування, про що повідомляє Палату досудового провадження та державу, яка передає справу (ст. 53(2)(с) Римського статуту). Рішення не продовжувати справу може бути переглянутим Палатою досудового провадження на прохання держави або за власною ініціативою. Клопотання про перегляд повинно бути подане протягом 90 днів після повідомлення про відмову у відкритті розслідування, згідно з правилом 105 Правил процедури та

доказування [50; с. 1377]. Окрім того, таке рішення може бути переглянутим Прокурором МКС у будь-який час, за умови отримання нових фактів та інформації (ст. 53(4) Римського статуту).

Лише після аналізу інформації та за відсутності підстав для відмови у відкритті провадження, Прокурор подає запит на санкціонування розслідування разом із зібраними підтверджуючими матеріалами до Палати попереднього провадження (ст. 15(4) Римського статуту). Після отримання відповідного санкціонування на початок розслідування Палатою попереднього провадження за переданою справою, Прокурором МКС може бути видано постанову про відкриття розслідування.

Наслідком передання кримінального провадження до МКС є заборона здійснення будь-яких процесуальних дій щодо злочину, справу про вчинення якого передано до МКС. Єдиною підставою вчинення процесуальних дій щодо такого злочину, після передання справи до МКС, є отримання відповідного прохання МКС про правову допомогу або іншу форму співробітництва (ст. 601 КПК України).

Цікавим у цьому відношенні постає питання щодо запиту на повернення матеріалів та справи до провадження в Україні. Адже, ні у законодавчих документах, як-то Римському статуті чи КПК України, не врегульовано, чи може передача провадження бути в односторонньому порядку відкликана державою. Оскільки до МКС ніколи не надходили відповідні запити, на сьогоднішній день не існує відповідної практики та норм, що здатні були б урегулювати це питання [47; с. 716]. Частина друга статті 601 КПК України надає можливість відновлення провадження в Україні, у разі закриття МКС провадження на стадії досудового розслідування.

У разі, якщо МКС проводить розслідування проти громадянина України, центральних орган України, після проведення консультацій з МКС, може перейняти таке кримінальне провадження (ч. 3 ст. 620 КПК України). При чому, консультації з питання можливості перейняття провадження, зобов'язані бути

проведеними у будь-якому випадку, коли це стосується громадянина України.

2.3. Особливості врегулювання Кримінальним процесуальним кодексом правил виконання прохань при співробітництві з Міжнародним кримінальним судом

Виконання прохань Міжнародного кримінального суду як форма співробітництва. Однією з форм міжнародного співробітництва є виконання запитів (прохань), що, у випадку МКС, врегульовується у Розділі IX Римського статуту про Міжнародне співробітництво та судову допомогу. Зокрема, відповідно до ст. 87(1)(a)(b) Римського статуту, МКС має повноваження звертатися до держав-учасниць із запитом про співпрацю, які передаються дипломатичними або іншими відповідними каналами, визначеними кожною державою-учасницею після ратифікації, прийняття або приєднання до Римського статуту. Відповідно, подальші зміни щодо призначення вносяться кожною державою окремо. При чому, у разі необхідності запити можуть передаватися через Міжнародну організацію кримінальної поліції або будь-яку відповідну регіональну організацію. Розглянемо низку основних аспектів регулювання та процедури надання відповідей на запити МКС.

Беручи за основу принцип комплементарності та відповідно до ст. 87(1)(a) Римського статуту щодо призначення каналів передачі запитів МКС, Україна заявила, що прохання МКС про співробітництво можуть надсилатися як дипломатичними каналами, так і безпосередньо до Офісу Генерального прокурора (з питань розслідування та судового розгляду) або до Міністерства юстиції України (з питань виконання вироків та інших рішень Міжнародного кримінального суду, ухвалених за результатами розгляду справи) (абз. 3 п. 2 ст. 1 Закону про ратифікацію). Окрім того, Україна заявила, що прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво та будь-які документи, що до нього додаються, мають надсилатися українською мовою або

супроводжуватися перекладом на українську мову (абз. 5 п. 2 ст. 1 Закону про ратифікацію). З аналізу зазначених заяв, наведених у Законі про ратифікацію та ст. 87(1)(b) Римського статуту, складно зрозуміти яким чином регулюватиметься виконання прохань МКС через згадані Міжнародну організацію кримінальної поліції та відповідні регіональні організації, якщо потенційно таке прохання надійде, адже Україна не висловила жодних заяв щодо ст. 87(1)(b) Римського статуту.

Питання виконання запитів (доручень, прохань) про міжнародну правову допомогу регулюється у Главою 43 Розділу IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» КПК України, а співробітництво безпосередньо з МКС здійснюється відповідно до положень Розділу IX-2 КПК України. Міжнародна правова допомога передбачає проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою (п. 1 ч. 1 ст. 541 КПК України).

Відповідь на питання щодо порядку виконання прохань МКС про надання допомоги, відповідними органами знаходиться у ч. 1 ст. 621 КПК України. Прохання МКС про надання допомоги, яке стосується проведення процесуальних дій, виконується в порядку і строки, передбачені статтею 558 КПК України (Розділ IX КПК України щодо загального порядку міжнародного співробітництва), з урахуванням особливостей, визначених статтею 562 КПК України щодо процесуальних дій, які потребуються отримання спеціального дозволу та Римським статутом Міжнародного кримінального суду. Відповідно до ст. 558 КПК України, з метою міжнародного співробітництва щодо фінансових та корупційних злочинів, центральним органом щодо виконання відповідних прохань є Національне антикорупційне бюро України. Водночас, у зв'язку зі специфікою своєї діяльності, Національне антикорупційне бюро України не є центральним органом для цілей співробітництва з МКС.

Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 541 КПК України, центральними органами для цілей міжнародної співпраці є органи, уповноважені від імені держави розглядати запити компетентного органу іншої держави або міжнародної судової установи і вжити заходів з метою їхнього виконання чи направити до іншої держави запити компетентного органу про надання міжнародної правової допомоги. Отже, центральні органи розглядають запити, вживають заходи для їх виконання або направляють запити компетентного органу від імені України.

У свою чергу, компетентні органи здійснюють кримінальне провадження, звертаються із запитом про надання міжнародної правової допомоги або забезпечують виконання такого запиту (п. 7 ч. 1 ст. 541 КПК України).

Варто зазначити, КПК України та Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ» №281 від 30 березня 2016 року, не визначають повноваження Міністерства закордонних справ для цілей співробітництва з МКС як дипломатичного каналу передачі прохань щодо міжнародної допомоги.

Вбачається, що за аналогією до ст. 547 Розділу IX КПК України щодо виконання процесуальних дій дипломатичними представництвами або консульськими установами інших держав в Україні, які мають право одержувати на добровільній основі пояснення, речі, документи від громадян держави, яку вони представляють, а також вручати документи таким особам, Розділ IX-2 КПК України може бути доповнений відповідним положенням для урегулювання питання діяльності дипломатичних каналів для цілей співробітництва з МКС.

Зазначимо, що при розгляді теми співробітництва з МКС, виникає певна плутанина з назвою документу, у якому МКС висловлює своє бажання співпрацювати. У відповідних положеннях Римського статуту у перекладі українською мовою, Заяві України щодо ст. 87(а) Римського статуту та нормах Розділів IX та IX-2 КПК України використовуються наступні терміни: запити про співробітництво, прохання про надання правової допомоги, запити про інші форми співробітництва та навіть доручення про міжнародну правову допомогу. Вбачається, що проблема виникає через інтерпретацію та переклад англійського

слова «request», що може бути і проханням, і запитом, і дорученням [51]. Для уникнення подальших незручностей, послуговуватимемося офіційним терміном ст. 621 КПК України. Відтак, звернення МКС про надання допомоги надсилається у формі «прохання».

Отже, порядок виконання запитів про міжнародну правову допомогу, у будь-якому випадку та надіслане будь-якими каналами, у тому числі відповідними міжнародними організаціями, здійснюється відповідно до положень КПК України щодо міжнародної допомоги у відповідності зі ст. 558 КПК України. Проте у випадку прохань МКС, до загального правила виконання, додаються положення Римського статуту та ст. 621 КПК України.

Відповідно до ст. 621 КПК України встановлюються (1) порядок дій для випадків, коли виконання прохання вимагає додаткової інформації, (2) випадків відкладення виконання прохання, (3) випадків неможливості виконати прохання на умовах, передбачених проханням, (4) визначення строку надсилання до центральних органів документів або доказів, складених або отриманих компетентними органами за результатами виконання такого прохання (загальний строк розгляду запитів про надання допомоги, відповідно до ч. 2 ст. 558 КПК України, становить один місяць з дати надходження, проте його може бути продовжено), (5) порядок виконання прохань щодо особи, майна та приміщень, що користуються дипломатичним імунітетом на території України, (6) визначення порядку вручення повістки про виклик до МКС, (7) забезпечення безпеки потерпілих, свідків та членів їхніх сімей на виконання прохання МКС, (8) визначення випадків, коли про виконання прохання може бути відмовлено.

Відтак, у будь-який час після початку розслідування, Прокурор МКС може подати клопотання про видачу ордера на арешт до Палати досудового провадження (ст. 58(1) Римського статуту). Як альтернатива клопотанню про видачу ордера на арешт, Прокурор може подати заяву з проханням про виклик особи.

Відповідно до ч. 7 ст. 621 КПК України, якщо МКС має обґрунтовані підстави вважати, що особа вчинила злочин за статтями Римського статуту, то

повістка про виклик такої особи до МКС вручається безпосередньо такій особі, що частково узгоджується з положеннями ст. 58(7) Римського статуту. Окрім підстави щодо доказів про вчинення особою злочину, Палата попереднього провадження має переконатися, що повістки про виклик достатньо для забезпечення явки особи. При чому, відповідно до положень Римського статуту, повістка може передбачати обмеження свободи, якщо інше не передбачено національним законодавством, окрім тримання під вартою, що не може бути застосовано у будь-якому випадку виконання прохання про видачу повістки про явку.

Питання щодо того, чому зазначене положення міститься у ст. 621 КПК України, а не у статтях щодо передачі особи до МКС пояснюється тим, що видачі повістки про виклик не передує видача ордеру на арешт такої особи. Відтак, центральний орган України, у наведеному конкретному випадку – Офіс Генерального прокурора, вживає заходів щодо забезпечення виконання прохання про вручення повістки про виклик МКС, а компетентний орган забезпечує виконання відповідного прохання.

Відповідно до ст. 93(1) Римського статуту, держави-учасниці виконують прохання МКС щодо надання допомоги щодо розслідування або судового переслідування застосовуючи процедури національного законодавства. Прохання може стосуватись наступних дій, передбачених Римським статутом:

- i) ідентифікації та встановлення місцезнаходження осіб чи місцезнаходження речей;
- ii) отримання доказів, у тому числі свідчень під присягою; надання доказів, у тому числі експертних висновків і звітів;
- iii) допитів будь-яких осіб щодо яких ведеться розслідування або судове переслідування;
- iv) вручення документів, у тому числі судових;
- v) сприяння добровільній явці свідків або експертів до МКС;
- vi) тимчасової передачі осіб;

vii) огляду місць та ділянок, у тому числі проведення ексгумацій та дослідження місць поховань;

viii) проведення обшуків і вилучення надання документів, у тому числі офіційних;

ix) захист потерпілих та свідків;

x) збереження доказів;

xi) виявлення, відстеження, заморожування та арешт активів, доходів, майна, знарядь злочинів з метою їх остаточної конфіскації із застосуванням принципу незавдання шкоди для третіх сторін;

xii) будь-які інші види допомоги, які не є забороненим у законодавстві держави-учасниці, що мають на меті сприяння розслідуванню та судовому переслідуванню злочинів.

Як приклад, прохання може стосуватись захисту потерпілих та свідків, що, відповідно до ст. 57(3)(с), у разі необхідності забезпечує Палата досудового провадження МКС. Отже, у разі отримання такого прохання про надання допомоги, центральний орган України на виконання прохання Міжнародного кримінального суду вживає заходів для забезпечення безпеки потерпілих, свідків та членів їхніх сімей відповідно до законодавства України (ч. 8 ст. 621 КПК України).

Відповідно до ст. 96(1) Римського статуту, прохання про вищенаведені форми співробітництва повинні подаватися принципово у письмовій формі. У термінових випадках подання прохання може виконуватись через будь-який носій, що здатен передати письмовий запис. У цьому разі з огляду на Заяву щодо ст. 87(1)(а) Римського статуту, таке прохання має бути підтверджене дипломатичними каналами, Офісом Генерального прокурора або Міністерством юстиції.

Прохання про допомогу щодо виконання дій, передбачених у ст. 93(1) Римського статуту, що направляється безпосередньо центральному органу України або дипломатичними каналами, має містити наступні елементи: (а) стислий виклад мети прохання та допомоги (включно з правовими

обґрунтуваннями та підставами прохання), (b) якомога більше детальної інформації щодо місцезнаходження та даних особи, яку необхідно ідентифікувати або розташування місця, яке необхідно встановити, (c) стислий виклад фактів, що лежать в основі прохання, (d) підстави та деталі будь-якої процедури чи вимоги, яких необхідно дотримуватись для виконання прохання, (e) інформацію, що може бути необхідна за законодавством держави для виконання прохання, (f) та іншу необхідну інформацію (ст. 96(2) Римського статуту).

Доповнюючи порядок виконання прохань МКС на території України, визначимо уповноважених осіб МКС на проведення процесуальних дій на підставі такого прохання. Уточнюючи ст. 99(1) Римського статуту, відповідно до ч. 1 ст. 624 КПК України, такі функції покладаються на Прокурора МКС або уповноважених ним працівників МКС, що обов'язково зазначаються у проханні, крім процесуальних дій, виконання яких в Україні здійснюється за погодженням із прокурором або з дозволу слідчого судді, суду. Як приклад, можемо навести виконання такої процесуальної дії як аудіо-, відеоконтроль особи, що є однією з негласних слідчих (розшукових) дій, яка відбувається на підставі ухвали слідчого судді. Відповідно до ч. 3 ст. 246 КПК України рішення про проведення таких дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК України, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором.

Відтак, проведення негласних слідчих (розшукових) дій може вимагати отримання дозволу, що обмежує повноваження Прокурора МКС проводити певні процесуальні дії на території України та узгоджується з принципом комлементарності.

Проте, відповідно до ст. 57(3)(d) Римського статуту, Палата попереднього провадження може уповноважити Прокурора МКС вжити конкретних слідчі дії на території держави-учасниці, навіть попри відсутність згоди на співпрацю такої держави відповідно до загальних положень Римського статуту. Таке повноваження надається Прокурору за умови, коли це можливо, з урахуванням

поглядів відповідної держави, Палата досудового провадження визначила, що у відношенні до справи, яку розслідує МКС, держава явно не в змозі виконати запит про співпрацю через відсутність будь-якого органу або будь-якого компонента її судової системи, компетентного виконати прохання про співпрацю.

Повертаючись до виконання прохань МКС, центральний орган України зобов'язаний негайно повідомити МКС про рішення, прийняті за результатами розгляду прохання про надання допомоги. Наприклад, Офіс Генерального прокурора чи Міністерство юстиції України можуть відмовити у виконанні прохання МКС. У такому випадку, ці органи зазначають причини відмови.

Захист національної безпеки як основний принцип виконання прохань МКС. Окрему увагу слід приділити питанню конфіденційності та захисту відомостей, що стосуються національної безпеки. При виконанні прохань МКС, через специфіку його юрисдикції та мети співробітництва з Україною, часто виникає необхідність мати справу з чутливою (конфіденційною) інформацією. Така інформація підлягає особливому захисту, адже у більшості випадків стосується національної безпеки України.

Питання захисту відомостей під час співробітництва з МКС, регулюється відповідно до Римського статуту та КПК України. Відповідно до ст. 72(4) Римського статуту, спільному врегулюванню підлягають випадки, коли держава на будь-якій стадії провадження робить висновки, що розголошення відомостей чи документів може завдати шкоди інтересам її національної безпеки. У такому випадку, держава, діючи з Прокурором МКС, Палатою досудового провадження, Палатою судового розгляду чи захистом, має вжити всіх розумних заходів для вирішення питання. Спільні дії можуть включати (а) зміну або уточнення запиту, (б) визначення МКС релевантності відомостей чи запитуваних доказів, (в) якщо відомості і докази є релевантними, то чи можуть вони бути отримані від іншого джерела, (г) отримати відомості або докази з іншого джерела або у іншій формі, (г) укладання угоди про умови надання допомоги (іншими словами, домовленість, що стосується порядок поводження з інформацією), що може

включати надання коротких викладів запитуваних відомостей, обмеження на розкриття, проведення провадження у закритому порядку або розгляду відомостей і документів *ex parte*, тобто обмеженим колом учасників, (д) використання інших захисних заходів, дозволених Римським статутом та Правилами процедури та доказування.

Відтак, при необхідності розгляду документу чи частини документу (наприклад, додаток), що містить певні чутливі відомості, суддя Палати попереднього провадження може класифікувати такий документ чи його частину як *ex parte* і зробити доступним лише для Прокурора чи іншого комітету [52].

Одночасно з цим, відповідно до ст. 72(6), у разі, якщо вживши усі вищезазначені заходи шляхом співпраці, держава вирішить, що розкриття відомостей чи документів неможливе без шкоди для інтересів її національної безпеки, вона зобов'язана повідомити про це Прокурора або МКС. При цьому, обов'язково зазначаються конкретні причини такого рішення, якщо детальний опис причин відмови від виконання прохання не призводить до відповідної шкоди інтересам національної безпеки.

Відповідно до ч. 1 ст. 622 КПК України, не підлягають розголошення прохання МКС про співробітництво та будь-які документи, що додаються до такого прохання. Лише у разі, якщо для виконання прохання МКС необхідно розкрити факт самого звернення та інформації, що міститься у проханні, таке розкриття здійснюється в тому обсязі, що необхідний для його виконання.

Суворими є вимоги до передання МКС відомостей, що одержані внаслідок виконання прохання про співробітництво на території України, що віднесені до інформації з обмеженим доступом відповідно до законодавства. Відповідно до ч. 1 ст. 21 Закону України «Про інформацію», інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація [53]. Відтак, відповідно до ч. 2 ст. 622 КПК України, такі відомості можуть передаватися МКС лише у разі, якщо (1) така передача не завдасть шкоди національній безпеці України, та якщо (2) досягнуто домовленості з МКС про забезпечення використання відомостей з додержанням встановлених законодавством

обмежень на їх поширення та доступ, при чому, відповідальність за доведення необхідних положень законодавства у такому випадку покладається на центральний орган України, до повноважень якого входить розгляд про виконання відповідного прохання МКС, а також у відповідних випадках (3) досягнуто домовленості про використання Прокурором МКС наданих відомостей, що містять інформацію з обмеженим доступом, виключно з метою отримання нових доказів у провадженні.

У разі, якщо з переданих до МКС відомостей, які відповідно до законодавства віднесені до інформації з обмеженим доступом, буде знято обмеження на їх поширення, на прохання Прокурора МКС або у будь-який інший час, коли це стане можливо відповідно до закону, центральний орган України повідомляє МКС про відсутність обмежень щодо поширення таких відомостей (ч. 3 ст. 622 КПК України). Зазначене черговий раз доводить всеохоплюючу співпрацю між органами: центральні органи України зобов'язані оновлювати статус відомостей, які вони направляють до МКС у зв'язку з виконанням прохань про співробітництво та проведення розслідування.

Україна може одержувати інформацію від іноземної держави чи міжнародної організації на умовах конфіденційності. Якщо МКС направляє Україні прохання, яке стосується передання такої інформації, центральний орган України попередньо запитує згоду від уповноважених органів держави або міжнародної організації щодо передання таких відомостей. Держава, яка не є учасницею Римського статуту або міжнародна організація можуть відмовитися надати згоду на розкриття інформації, що міститься у проханні МКС. У такому випадку, центральний орган України не може розкрити таку інформацію, про що повідомляє МКС. Процедура, відповідно до ст. 73 Римського статуту, згідно з якою МКС спільно з державою проводить спільні заходи на шляху до безпечного розкриття інформації, у цьому випадку не застосовуються (ст. 73 Римського статуту). Отже, таке прохання або частину прохання, яка містить конфіденційну інформацію, виконати неможливо.

Відповідно до ч. 5 ст. 622 КПК України, компетентний орган зобов'язаний зупинити виконання прохання МКС та невідкладно повідомити центральний орган України про виявлену під час виконання такого прохання загрозу розголошення відомостей національної безпеки України. У такому разі, центральний орган проводить консультації з МКС для визначення умов виконання прохання, які будуть відповідати його меті та будуть спрямовані на запобігання розголошенню відомостей щодо національної безпеки. На виконання положень ст. 72 Римського статуту, встановлення неможливості запобігання такому розкриттю призводить не неможливості виконання прохання.

Вбачається, що вищезазначені дії, що спрямовані на узгодження інтересів національної безпеки та інтересів міжнародного кримінального провадження, складають вжиття заходів, необхідних для виконання прохання про правову допомогу, що належать до повноважень центральних органів України, відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 541 КПК України.

Консультації та звернення із запитам (проханнями) до Міжнародного кримінального суду. КПК України та Римський статут передбачають дієвий механізм співпраці при виконанні прохань МКС. Таким механізмом є консультації між центральними органами України та МКС. Практичне значення консультацій полягає у їх проведенні при вирішенні будь-яких проблем, пов'язаних із виконанням прохання МКС. Зокрема, таких, які неможливо урегулювати у відповідності до тлумачення чи застосування норм національного права, положень Римського статуту чи загальноприйнятих принципів міжнародного права [54; с. 2115].

Відповідно до ст. 97 Римського статуту, консультації проводяться негайно після визначення державою-учасницею наявності проблем, що можуть перешкодити виконанню прохання МКС. Підстави, за наявності яких, виконання прохання не може бути розпочато або його виконання може бути відкладено у зв'язку з необхідністю проведення консультацій, визначені у ст. 619 КПК України. Такими, зокрема, є шкода публічному порядку, національній безпеці,

іншому кримінальному провадженні та порушення міжнародних зобов'язань України. У доповнення до підстав, передбачених у КПК України, ст. 97 Римського статуту передбачає також (1) недостатню кількість відомостей чи інформації щодо виконання прохання, (2) якщо прохання стосується видачі особи і, незважаючи на всі зусилля, розшукувана особа не може бути встановлена або, проведене розслідування встановило, що особа, щодо якої надійшло прохання, явно не є особою, названою в ордері. В такому випадку, консультації здійснюються з метою встановлення додаткових відомостей щодо місцезнаходження розшукуваної особи або встановлення відсутності підстав для арешту або продовження тримання під вартою особи щодо якої надійшло прохання [54; с. 2115]. Отже, Римський статут та КПК України надають приклади деяких типів проблем, що можуть виникнути при виконанні прохань МКС, але не обмежуються ним. Цей перелік є невичерпним, оскільки передбачити вичерпне коло обставин, щодо яких можуть проводитись консультації не є можливим.

КПК України не визначає порядок дій при отриманні конкуруючих прохань від МКС та іншої іноземної держави. Відтак, порядок дій при їх отриманні, регулюється положеннями Римського статуту. Наприклад, порядок дій при отриманні конкуруючого запиту про передачу особи визначено у ст. 90 Римського статуту. Натомість, у випадку отримання конкуруючого запиту, що не стосується передачі чи екстрадиції, держава, відповідно до міжнародного зобов'язання, намагається виконати умови обох запитів (ст. 93(9)(a)(i) Римського статуту). Таке паралельне виконання вимагає проведення консультацій держави з МКС та представниками іншої держави, що звернулася з проханням. Окрім того, держава, що отримала прохання може, за необхідності, відкласти виконання певних умов прохання або додати умови до одного із запитів.

Для ефективного співробітництва КПК України передбачає процедуру направлення прохань (запитів) до МКС. Відтак, відповідно до ч. 1 ст. 626 КПК України, Офіс Генерального прокурора або Міністерство юстиції України можуть надсилати до МКС складені слідчим за погодженням з прокурором або

судом письмові запити (прохання), щодо кримінальних проваджень, що (1) стосуються злочинів, які підпадають під юрисдикцію МКС або (2) інших тяжких і особливо тяжких злочинів, що узгоджується зі ст. 93(10)(а) Римського статуту.

Відповідно до ст. 93(10)(b) Римського статуту, допомога МКС, яка може надаватись державі може включати (1) передачу заяв, документів чи інших видів доказів, отриманих у ході розслідування або судового розгляду МКС, і (2) допит будь-якої особи, затриманої за постановою МКС.

При цьому, Офіс Генерального прокурора та Міністерство юстиції України як центральні органи для цілей співробітництва з МКС та компетентні органи України, забезпечують використання відомостей, що одержані на виконання запитів (прохань) про надання допомоги з додержанням умов, що визначені МКС або державою, що надала МКС такі відомості. Примірного переліку питань, що можуть бути охоплені запитами до МКС або переліку умов, яких може вимагати МКС чи інша держава при передачі відомостей, не наведено. Проте, з аналізу ст. 93(10)(b)(ii) Римського статуту випливає, що передача документів та інших видів доказів, що отримані за сприяння іноземної державі, вимагає згоди цієї держави. Окрім того, у Правилах процедури та доказування роз'яснено, що відповідальний за відповідь на запит орган МКС, якими є Прокурор та Палата досудового провадження, повинні отримати письмову згоду відповідної держави на передачу документів або інших відомостей (правило 4(4)).

КПК України не визначає конкретно у якій формі центральний орган може здійснювати звернення про допомогу до МКС. Якщо говорити точно, то він одночасно оперує двома термінами – «запит» та «прохання». В свою чергу, Римський статут не визначає форму, у якій приймає відповідні звернення від держав. З одного боку, похідним словом щодо двох застосованих у КПК України термінів є англійське «a request», як зазначалося у одному з попередніх підрозділів цієї роботи. Щоправда, в українській мові ці терміни мають дещо відмінне значення. Прохання, на відміну від запитів не передбачають спонукання до дій. Вбачається, що така форма звернення як запит обов'язково передбачає певну офіційну відповідь від запитуваного органу. Одночасно з цим, формою

звернень про допомогу від МКС до центральних органів у КПК України є саме прохання. Застосовуючи методи лінгвістичного тлумачення при аналізі норми, виникає питання щодо доцільності використання одночасно двох термінів у ст. 626 КПК України. Вбачається, що таке формулювання спричиняє певну правову невизначеність та може призвести до неоднозначного застосування норм про механізми співробітництва. За аналогією до ст. ст. 621 КПК України, пропонуємо визначити, що єдиною формою звернень центральних органів до МКС є «прохання».

Імплементація порядку та принципів співпраці з МКС в національне законодавство є наслідком нагальної потреби у такій співпраці щодо злочинів, що підпадають під його юрисдикцію та логічним продовженням ратифікації Римського статуту МКС. Таким чином, КПК України доповнено положеннями щодо порядку співпраці, що викладені у Розділі IX-2. КК України доповнено статтею 442-1, що передбачає відповідальність за злочини проти людяності на відповідність ст. 8 Римського статуту та у зв'язку з відсутністю відповідного положення у КК України. Окрім зазначеного, зміни внесено до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо гарантії права на правову допомогу; до Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо рішення суду про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання МКС про тимчасовий арешт або про арешт і передачу як підставу для попереднього ув'язнення; гарантію реалізації права на правову допомогу особі, взятій під варту через призначення захисника; до Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» щодо застосування до осіб, зазначених у проханні МКС, заходів забезпечення безпеки.

Визначено, що співпраця з МКС є реалізацією принципу міжнародного права щодо сприяння міжнародного співробітництва задля ефективності розслідування та забезпечення міжнародної безпеки. Таким чином визначено, що при виконанні прохань МКС в цілях міжнародного співробітництва про надання допомоги важлива скоординована робота центральних та компетентних органів. Не дивлячись на це, на практиці основною причиною нагальності співпраці є практична неможливість розслідування компетентними органами усього масиву злочинів рф, попри спрямування усіх ресурсів та залучення спеціалістів. Робота МКС заснована на принципі комлементарності, тобто МКС виконує допоміжну роль, а не переймає на себе повноваження національних органів.

У висновку, рекомендуємо передбачити у КПК України можливість виконання запиту МКС, що надійшло через Міжнародну організацію кримінальної поліції та відповідні регіональні організації для узгодження з положеннями Римського статуту.

Вбачається, що Розділ IX-2 КПК України може бути доповнений положенням щодо урегулювання питання діяльності Міністерства закордонних справ України як дипломатичного каналу у для цілей співробітництва з МКС. Велика увага при співробітництві з МКС приділяється питанням поводження з інформацією, розсекречення якої становить загрозу національній безпеці України.

РОЗДІЛ 3

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДІЇ ПРИ СПІВПРАЦІ З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ

3.1. Заходи забезпечення кримінального провадження щодо злочинів, які підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду

Головне завданням розслідування у кримінальному провадженні з переслідування злочинів, що підпадають під юрисдикцію МКС, тотожне завданню розслідування будь-якого іншого кримінального правопорушення – забезпечення справедливого та точного встановлення фактів для передачі справи до судового розгляду. З метою успішного виконання цього завдання, Римський статут та КПК України покладають на суб'єктів кримінального провадження низку обов'язків, які реалізуються у вигляді заходів забезпечення кримінального провадження. Зазначене закріплено у ч. 1 ст. 131 КПК України, відповідно до якої, заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються з метою досягнення дієвості цього провадження. Подекуди, дієвість кримінального провадження напряму залежить від своєчасного застосування таких заходів.

У літературі, заходи забезпечення кримінального провадження називають однією із форм реалізації примусу, який застосовується компетентними державними органами під час кримінального провадження [55; с. 7]. Таке застосування містить історичний підтекст, адже до прийняття Кримінального процесуального кодексу 2012 року, заходи забезпечення кримінального провадження розглядались як складова заходів кримінально-процесуального примусу [56; ст. 47].

Примус у цьому випадку варто розглядати як зумовлений кримінально-процесуальними потребами крок спрямований на здійснення правосуддя і забезпечення нормального перебігу кримінального процесу та створення відповідних умов для реалізації процесуальних дій [57; с. 29].

Найбільш доречним, у контексті заходів забезпечення кримінального провадження під час співробітництва з МКС, є використання поняття «вплив». У науковій літературі, заходи забезпечення кримінального провадження визначають як заходи, що застосовують державні органи або компетентні посадові особи, для впливу на поведінку суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, що направлені на забезпечення виконання процесуальних обов'язків або на попередження дій, що можуть негативно вплинути на забезпечення відповідного руху кримінального судочинства [58; с. 163].

У міжнародному кримінальному праві, роль компетентного органу із забезпечення розслідування та судового переслідування належить Міжнародному кримінальному суду. Відтак, Римський статут зобов'язує Прокурора вживати належних заходів для забезпечення ефективного розслідування та судового переслідування злочинів, що підпадають під юрисдикцію МКС.

Відповідно до ч. 2 ст. 131 КПК України, заходами забезпечення кримінального провадження є (1) виклик слідчим, дізнавачем, прокурором, судовий виклик і привід; (2) накладення грошового стягнення; (3) тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; 4) відсторонення від посади; 4⁻¹) тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; 5) тимчасовий доступ до речей і документів; 6) тимчасове вилучення майна; 7) арешт майна; 8) затримання особи; 9) запобіжні заходи. Заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі ухвали слідчого судді або суду, за винятком випадків, визначених у КПК України.

Для цілей дослідження процесу співробітництва з МКС, зосередимось на заходах кримінального провадження, що застосовуються відповідно до Розділу IX-2 КПК України.

Порядок затримання особи. Відповідно до ч. 2 ст. 176 КПК України затримання особи є тимчасовим запобіжним заходом, яке застосовується з підстав, передбачених КПК України. Відповідно до ч. 7 ст. 177 КПК України, метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання

підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам, зокрема, переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду. Важливість правильності та законності проведення такого тимчасового запобіжного заходу як затримання зумовлена тим, що, ця така процедура відображена в нормах міжнародного права захисту прав людини. До прикладу, норми щодо законності та дотримання прав людини під час затримання чи тимчасового обмеження свободи регулюються Загальною декларацією прав людини 1948 року, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 року, Міжнародним пактом про громадянські та політичні права від 1966 року та іншими актами [59; с. 406].

Відповідно до ст. 58(1)(b) Римського статуту, Палата досудового провадження МКС за клопотанням Прокурора у будь-який час після початку розслідування видає ордер на арешт особи. Для цього, Палата попередньо провадження має переконатися, зокрема, що є обґрунтовані підстави вважати, що затримання особи є необхідним для (1) забезпечення явки особи у судові засідання, (2) уникнення дій такої особи, спрямованих на перешкоджання та створення загроз розслідуванню чи судовому розгляду, або (3) у інших випадках для запобігання продовженню вчинення особою злочину, який підпадає під юрисдикцію МКС. У разі дотримання наявності вважати ці та інші умови, викладені у ст. 57 Римського статуту, виконані, Палата досудового провадження не може відмовити Прокурору у видачі ордеру на арешт особи [60; с. 1444].

I. Видача ордеру на арешт для забезпечення явки особи в судові засідання зумовлюється низкою причин, серед яких i) політична позиція такої особи, ii) наявність міжнародних контактів для можливості переховуватись від переслідування та/або iii) наявність економічних ресурсів, iv. затримання, vi) ув'язнення, vii) серйозність злочинів і тривалість ймовірного покарання, відповідно до законодавства держави у якій особа затримана [60; с. 1447-1448].

II. Палата попереднього провадження може видати ордер на арешт, якщо особа ймовірно вчинила злочин, який підпадає під юрисдикцію МКС, і якщо є підстави вважати, що особа може мати достатньо повноважень чи можливостей

із перешкоджання розслідуванню. Такими можуть бути особи, що продовжують бути при владі або мають доступ до державних органів. Наприклад, Саїф Аль-Іслам Каддафі (наступник Муаммара Каддафі) та Абдулла Аль-Сенуссі (голова внутрішньої розвідки Лівії на час правління Муаммара Каддафі), видача ордеру на яких зумовлена підозрою їх у вчиненні злочинів проти людяності [60; с. 1450]. Під час розгляду справи проти Муаммара Каддафі, вони здійснювали владу в Лівії, чим могли зашкодити розслідуванню шляхом насилля над свідками, знищення доказів тощо [61].

Відповідно до ст. 89(1) Римського статуту, МКС може надіслати прохання про тимчасовий арешт, арешт і передачу особи разом з матеріалами, що підтверджують прохання (зокрема, копію ордеру на арешт), будь-якій державі, на території якої ця особа може бути знайдена, і вимагає від цієї держави співпраці в арешті та передачі такої особи. Держави-учасниці відповідно до положень Римського статуту та процедури, передбаченої у їхньому національному законодавстві, виконують прохання про арешт і передачу особи до МКС.

Відповідно до ч. 1 ст. 628 КПК України, затримання на території України осіб, які розшукуються МКС або стосовно яких надійшло прохання МКС про тимчасовий арешт або про арешт і передачу, а також розгляд скарг про їх затримання здійснюються з урахуванням особливостей, визначених статтею 582 та Розділом IX-2 КПК України. В свою чергу, ст. 582 КПК України визначає особливості затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України.

Відповідно до ч. 1 ст. 204 КПК України, до якої відсилає ч. 7 ст. 582 КПК України у питанні порядку затримання та розгляду скарг щодо такого затримання, констатуємо, що у разі, якщо до підозрюваного, обвинуваченого застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, він не може бути затриманий без дозволу слідчого судді, суду у зв'язку з підозрою або обвинуваченням у тому ж кримінальному правопорушенні.

Суб'єктом, уповноваженим здійснювати затримання особи, що розшукується МКС або стосовно якої надійшло прохання МКС про тимчасовий арешт і передачу, є уповноважена службова особа (ч. 1 ст. 582 КПК України). Таке затримання супроводжується негайним інформуванням прокурора, у межах територіальної юрисдикції якого здійснено затримання, після чого прокурор перевіряє законність затримання та інформує обласну прокуратуру. Для цих цілей, інформування здійснюється у формі повідомлення, до якого додається копія протоколу затримання з обов'язковим включенням докладної інформації щодо підстав та мотивів затримання (ч. 2 ст. 582 КПК України). Наступним кроком є повідомлення Офісу Генерального прокурора, як центральному органу для співробітництва з МКС, яке здійснюється відповідною обласною прокуратурою протягом шістдесяти годин після затримання. Офіс Генерального прокурора протягом трьох днів (з моменту затримання) інформує МКС (ч. 4 ст. 582 КПК України). У разі, коли здійснюється затримання громадянина іноземної держави, який вчинив злочин за межами України, відповідна обласна прокуратура зобов'язана повідомити Міністерство закордонних справ (ч. 5 ст. 582 КПК України).

Застосування тимчасового арешту щодо особи. Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 176 КПК України тримання під вартою є запобіжним заходом. Відповідно до ч. 1 ст. 183 КПК України тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів (особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт) не зможе запобігти ризикам, передбаченим статтею 177 КПК України. Такими ризиками є:

- i) переховування від органів досудового розслідування та/або суду;
- ii) знищення, переховування або спотворення будь-якої із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;
- iii) незаконний вплив на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;

- iv) перешкоджання кримінальному провадженню іншим чином;
- v) вчинення іншого кримінального правопорушення чи продовження кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується.

Винятком є застосування під час воєнного стану до осіб, що підозрюються або обвинувачуються у злочинах, зокрема, 437 – 442-1 КК України (серед іншого відносять злочин агресії, злочин геноциду, воєнні злочини та злочини проти людяності), за наявності вищезазначених ризиків, застосовується запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Таку вимогу можна назвати безальтернативною, адже до осіб, що обвинувачуються у вчиненні окремих злочинів проти основ національної безпеки України та громадської безпеки не може бути застосовано більш м'який запобіжний захід [62; с. 275].

У контексті практики МКС варто зазначити, що ним може вимагатись застосування тимчасового арешту до особи, яка своєю поведінкою або шляхом вжиття заходів, спрямованих на приховання свого місцезнаходження або у разі існування підозри, або у разі, якщо стає відомим факт наявності ордера на арешт такої особи, що потенційно може спонукати її до втечі та переховування. Термін «тимчасовий арешт» походить з міжнародної практики екстрадиції і за своїми значенням передбачає тимчасовий арешт особи до отримання офіційного запиту [63; с. 2075].

Тимчасовий арешт, відповідно до ч. 1 ст. 583 КПК України, застосовується до затриманої особи, яка вчинила злочин за межами України, до сорока діб або в інший встановлений відповідним міжнародним договором України строк до надходження запиту про її видачу. У ст. 584 КПК України, законодавець використовує поняття «екстрадиційний арешт», під яким розуміє тримання під вартою для забезпечення видачі особи. Відповідно до ч. 1 ст. 584 КПК України після надходження запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи за дорученням або зверненням центрального органу України, прокурор звертається з клопотанням про її екстрадиційний арешт до слідчого судді за місцем тримання особи під вартою.

Відповідно до ч. 1 ст. 629 КПК України на прохання МКС про тимчасовий арешт до особи застосовується запобіжний захід у вигляді тримання під вартою до шістдесяти діб (тимчасовий арешт). Щодо цього, у ч. 1 ст. 92 Римського статуту передбачено, що у термінових випадках МКС може вимагати тимчасового арешту розшукуваної особи до пред'явлення прохання про передачу та документів, що підтверджують таке прохання. Вбачається, що і) застосування тимчасового арешту є винятковим заходом, ii) тимчасовий арешт застосовується до отримання державою запиту про видачу.

Водночас, відповідно до ч. 1 ст. 583 КПК України, до затриманої особи, яка вчинила злочин за межами України, застосовується тимчасовий арешт до сорока діб або інший встановлений відповідним міжнародним договором України строк до надходження запиту про її видачу. Відповідно до ч. 2 ст. 583 КПК України, у разі, якщо максимальний строк тимчасового арешту закінчився, а відповідний запит не надійшов, особа підлягає негайному звільненню з-під арешту.

Необхідність обмеження строку тимчасового арешту законодавцем до шістдесяти діб пояснюється зобов'язанням МКС направити Україні прохання про передачу особи. Відтак, правилом 92 Правил процедури і доказування МКС встановлено строк для отримання державою, до якої надіслано прохання про тимчасовий арешт, прохання про передачу особи та документів, що підтверджують прохання, що становить шістдесят днів з дати тимчасового арешту.

Прохання про тимчасовий арешт МКС за вимогами, встановленими ст. 92 Римського статуту, має містити:

(a) інформацію про розшукувану особу, достатню для ідентифікації особи, та інформацію про вірогідне місцезнаходження цієї особи;

(b) стислий виклад злочинів, за які вимагається арешт особи, і фактів, які, як стверджується, становлять ці злочини, включаючи, якщо можливо, дату та місце злочину;

(c) заяву про наявність ордера на арешт або вироку про обвинувальний вирок проти розшукуваної особи; і

(d) заява про те, що після цього буде подано запит про видачу розшукуваної особи.

Зазначимо, що виконання прохання про тимчасовий арешт особи може бути відкладено центральним органом України до винесення МКС постанови про юрисдикцію або прийнятність (ч. 2 ст. 629 КПК України у відповідності з положеннями ст.ст. 18 – 19 Римського статуту).

На відміну від норми ст. 583 КПК України, що регулює порядок тимчасового арешту під час міжнародного співробітництва, у ст. 629 КПК України чітко не визначено чим саме характеризується та обмежується запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Відтак, аналізуючи положення ст. 629 КПК України, тимчасовим арештом є запобіжний захід у вигляді тримання під вартою строком до шістдесяти діб. Таке трактування не може бути правильним за своєю природою.

Важливість правової визначеності у положеннях законодавства щодо затримання та тимчасового арешту особи пояснюється вимушеним обмеженням одного з основоположних прав людини – права на свободу та особисту недоторканість під час їх застосування. Відтак, належне нормативне закріплення процедури є необхідністю сучасного демократичного суспільства [64; с. 132]. Випадки обмеження права на свободу закріплені у низці міжнародних договорів, учасником яких є Україна. У таких випадках, процедура обмеження супроводжується гарантованим дотриманням прав людини як зобов'язання держав відповідно до ратифікованих ними положень. Прикладом слугує ч. 1 ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 1966 року, відповідно до якої кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність; нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою та позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом [65]. У ст. 5 Конвенції про права та основоположні свободи людини від 1950 року встановлюється обсяг підстав затримання особи та гарантій, які мають бути забезпечені під час обмеження права на свободу та особисту недоторканність [66].

Окрім цього, варто визначити момент початку обчислення строку тимчасового арешту. Вищезгадане правило 92 Правил процедури і доказування МКС зазначає, що Прокурор має 60 днів для направлення прохання про передачу з дня тимчасового арешту. Хоча ні Римський статут, ні КПК України не визначають момент початку тимчасового арешту для цілей ст. 629 КПК України, погодимось з дослідниками процедури тимчасового арешту при міжнародному співробітництві, що шляхом тлумачення відповідних норм КПК України, визначають порядок обчислення строку з моменту затримання особи [67; с. 336].

На нашу думку, положення ст. 583 та ст. 629 КПК України повинні супроводжуватися єдиною методологією для забезпечення правової визначеності. Відтак, зазначимо, що з метою дотримання цього принципу та сприяння найбільшому можливому захисту осіб від непропорційного обмеження їхнього права на свободу та особисту, доцільним є викладення ч. 1 ст. 629 КПК України у наступній редакції:

«Тимчасовий арешт застосовується на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт та супроводжується застосуванням до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до надходження прохання Міжнародного кримінального суду про передачу особи, але не більше шістдесяти діб з моменту затримання особи».

Зазначимо, що ст. 583 та 584 КПК України використовують термін «видача особи». У свою чергу ст. 629 КПК України та Римський статут оперують дещо відмінним поняттям, а саме – «передача особи». У згаданому висновку від 11 липня 2001 року у справі про Римський статут, Конституційний суд України постановив, що з аналізу положень Основного закону України, Римського статуту та напрацювань міжнародно-правової практики слідує, що в поняття «передача» і «видача» в міжнародних документах вкладається різний зміст, не зважаючи на їх ототожнення в загальному розуміння, а відтак їхня юридична природа не є ідентичною [24]. Відтак, термін «передача» означає доставляння особи державою до МКС, а під «видачею» розуміється доставляння однією

державою іншої державі згідно з положеннями міжнародного договору або національного законодавства [45; с. 373].

Відповідно до ч. 3 ст. 629 КПК України процедура виконання прохання МКС про тимчасовий арешт передбачає звернення прокурора з клопотанням про застосування до затриманої особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до слідчого судді, у межах якої здійснено затримання. Розгляд клопотання про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у такому випадку здійснюється за правилами КПК України з урахуванням положень ст. 629 КПК України. До клопотання додаються:

- (1) протокол затримання особи з відміткою про роз'яснення їй права надати згоду на передачу до МКС у спрощеному порядку;
- (2) копія прохання МКС про тимчасовий арешт та доданих до нього документів, засвідчена центральним органом України;
- (3) документи, що підтверджують особу затриманого.

Під час розгляду клопотання про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, слідчий суддя зобов'язаний встановити, чи підтверджують докази, додані до клопотання, наявність обставин, які свідчать про те, що затримана особа є тією особою, стосовно якої надійшло прохання МКС про тимчасовий арешт; дотримання вимог процесуального законодавства при затриманні та прав затриманої особи, що передбачені КПК України. Найпізніший строк розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу слідчим суддею за участю прокурора, особи та її захисника у цьому випадку становить сімдесят дві години з моменту затримання.

Важливо зазначити, відповідно до ч. 6 ст. 629 КПК України під час розгляду клопотання слідчий суддя не досліджує питання винуватості особи та не перевіряє законність прохання МКС про тимчасовий арешт. Натомість, слідчий суддя встановлює особу затриманого, роз'яснює її право надати згоду на застосування процедури передачі до МКС у спрощеному порядку та з'ясовує бажання особи скористатися цим правом, вислуховує думку прокурора та інших учасників розгляду. За отримання такої згоди, слідчий суддя вирішує питання

про її затвердження та застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до фактичної передачі особи до МКС. Відповідно до ч. 5 ст. 627 КПК України до особи, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт або про арешт і передачу, може бути застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою лише за рішенням суду.

Відповідно до ч. 9 ст. 629 КПК України, результатом розгляду клопотання слідчим суддею є постановлення однієї з ухвал: (1) про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, (2) про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, у разі коли особа повідомить про те, що питання про її винуватість вже було вирішено іншим судом або особу було виправдано за таке діяння іншим судом (положення сформульовано відповідним чином для вирішення питання про застосування запобіжного заходу у порядку консультацій з МКС, про що слідчим суддею в одноденний строк повідомляється центральний орган), (3) відмову в застосуванні до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, якщо встановлено, що особа не є тією, яка розшукується МКС або яка зазначена у проханні МКС; (4) затвердження згоди особи на передачу до МКС у спрощеному порядку та застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до фактичної передачі особи до МКС. Про результати розгляду клопотання центральний орган інформує МКС.

Окрім того, ухвала слідчого судді про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; ухвала про застосування до особи запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою та ухвала про відмову у застосуванні до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою може бути оскаржено в апеляційному порядку особою, її захисником, законним представником чи прокурором (ч. 13 ст. 629 КПК України).

Після закінчення шістдесяти денного строку тимчасового арешту, особа підлягає негайному звільненню з-під варти, якщо МКС не було надіслано прохання про арешт і передачу на вимогу ч. 10 ст. 629 КПК України. Проте,

відповідно до ч. 11 ст. 629 КПК України звільнення особи з-під варти у зв'язку з несвоєчасним надходженням до центрального органу України прохання МКС про арешт і передачу не перешкоджає застосуванню до неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання МКС про арешт і передачу в разі отримання такого прохання в подальшому. Відповідне правило закріплено у ст. 92(4) Римського статуту і є загальноприйнятим у міжнародно-правовій практиці принципом, що забезпечує неможливість посилення на арешт і звільнення як перешкоду для подальшого провадження. Одночасно з тим, він є запобіжником для повторних тимчасових арештів щодо особи, адже гарантує, що наступний арешт може бути застосовано лише після отримання прохання про арешт і передачу разом із підтверджуючими документами [63; с. 2077].

Передача особи до МКС може відбуватись у спрощеному порядку за поданою слідчому судді письмовою добровільною згодою особи, стосовно якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на прохання МКС про тимчасовий арешт, у будь-який час до надходження прохання про арешт і передачу. Ухвала слідчого судді про затвердження згоди особи на передачу до МКС у спрощеному порядку, прийнята за результатами розгляду заяви, оскарженню не підлягає. Відповідно до ч. 5. ст. 630 КПК України центральний орган України організовує передачу особи протягом п'яти робочих днів з дня одержання ухвали слідчого судді, або в інший строк, узгоджений з МКС.

Тимчасове звільнення особи і обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою. Римським статутом передбачено положення, відповідно до якого заарештована особа має право подати клопотання до компетентного органу держави ув'язнення про тимчасове звільнення до її видачі МКС. З наведеного положення можна зробити висновок, що про тимчасове звільнення особа може клопотати лише після її арешту на прохання МКС про арешт та передачу.

Проте, у ч. 1 ст. 632 КПК України законодавець передбачив право особи, до якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, подати письмову заяву про тимчасове звільнення і обрання запобіжного заходу, не

пов'язаного з триманням під вартою не лише на виконання прохання МКС про про арешт і передачу, але й тимчасовий арешт. Таку заяву особа може подати до слідчого судді у будь-який момент до фактичної її передачі МКС. Слідчий суддя у свою чергу, невідкладно направляє копію такої заяви центральному органу України для звернення до МКС про надання рекомендації щодо тимчасового звільнення особи.

Аналізуючи зазначену процесуальну норму, виникає питання щодо реалізації права особи на захист. Відповідно до ч. 1 ст. 20 КПК України підозрювана, обвинувачена, виправдана, засуджена особа має право на захист, яке полягає, серед іншого, у наданні їй можливості користуватися правовою допомогою захисника. Окрім того, забезпечення права на захист гарантується, положеннями КПК України, які регламентують обов'язкову участь захисника у кримінальному провадженні, зокрема статтею 52 КПК України [68; с. 226]. Відтак, участь захисника є обов'язковою у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів та забезпечується з моменту набуття особою статусу підозрюваного. Не виникає сумнів, що у випадку застосування до особи запобіжного заходу вигляді тримання під вартою на прохання МКС про тимчасовий арешт, арешт або передачу та подальша процедура кримінального провадження не можуть супроводжуватись без обов'язкової участі захисника.

Окрім того, право на захист (1) належить кожній людині, незалежно від її соціально-правового статусу чи громадянства та (2) є кримінально-процесуальною гарантією, особливо під час міжнародного співробітництва, що підтверджується низкою міжнародних договорів та національних законів України. Зокрема, «Про громадянство України», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо видачі особи (екстрадиції)», «Про безоплатну правову допомогу» [69; с. 36].

Положення ч. 1 ст. 632 КПК України передбачає процедуру подачі особою заяви про тимчасове звільнення і обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою. Отже, має місце питання щодо зміну запобіжного заходу. Доречним є звернутись до ч. 1 ст. 186 КПК України, з якої слідує, що клопотання

про зміну запобіжного заходу подається до суду підозрюваним, обвинуваченим, його захисником.

Відтак, вважаємо необхідним передбачити у ч. 1 ст. 632 КПК України можливість подачі заяви про тимчасове звільнення і обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою на виконання прохання МКС про тимчасовий арешт, арешт і передачу до слідчого судді не лише особою, але й її захисником у будь-який момент до фактичної передачі особи МКС.

Така зміни узгоджуються з ч. 3 ст. 632 КПК України, якою передбачено, що розгляд заяви про тимчасове звільнення здійснюється за участю прокурора, особи та її захисника у триденний строк з дня одержання від центрального органу України рекомендацій МКС. Такі рекомендації, включаючи будь-які рекомендації щодо заходів щодо запобігання втечі особи, повинні бути досліджені та враховані слідчим суддею у повному обсязі (ст. 59(5) Римського статуту). Дослідженню слідчим суддею не підлягають питання про винуватість особи чи перевірка законності процесуальних рішень МКС щодо особи.

Розглянувши заяву, слідчий суддя постановляє ухвалу про тимчасове звільнення особи та обрання їй запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, або про відмову у тимчасовому звільненні особи. Така ухвала, відповідно до ч. 6 ст. 632 КПК України, не підлягає оскарженню. Оцінці підлягає сукупність факторів, серед яких: тяжкість покарання, вік та стан здоров'я особи, наявність родини та/або утриманців, наявність постійного місця проживання та інші питання, що є важливими для подальшого виконання прохання МКС про тимчасовий арешт, арешт та передачу.

Тимчасово звільнена особа зобов'язана прибувати за кожною вимогою до суду або до центрального органу України, про що слідчий суддя зазначає в ухвалі (ч. 5 ст. 632 КПК України). Сам центральний орган, відповідно до ст. 59(6) Римського статуту, може отримати вимогу про надання МКС періодичних звітів про стан тимчасового звільнення. Метою цієї частини Римського статуту є збалансування обов'язків держави щодо прийняття рішення про тимчасове звільнення та Палати досудового провадження щодо контролю за

ходом розслідування та забезпечення того, щоб кримінальне провадження в МКС не було під загрозою [70; с. 1471].

Важливо зазначити, що відповідно до ч. 7 ст. 632 КПК України та на вимогу ст. 59(7) Римського статуту, факт тимчасового звільнення особи не є перешкодою у повторному застосуванню до неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою з метою фактичної передачі до МКС або на прохання МКС.

3.2. Провадження процесуальних дій під час співробітництва з Міжнародним кримінальним судом

Тимчасова передача особи для проведення допиту та інших процесуальних дій. У ході кримінального провадження, що здійснюється МКС, виникає необхідність проведення процесуальних дій. З цією метою, центральні органи України та МКС здійснюють співробітництво у різних формах, що окреслені у Розділі 2 цієї роботи. Зокрема, задля проведення допиту (ст. 93(1)(с) Римського статуту) та з метою встановлення особи (ст. 97(7)(а) Римського статуту). Особа також може бути передана МКС з метою медичного огляду або будь-якої іншої допомоги [71; с. 2094].

Для участі в процесуальних діях, зокрема, даванні показань під час розгляду справи МКС, особу, що тримається під вартою або відбуває покарання у виді позбавлення волі на території України, може бути тимчасово передано на прохання МКС. У такому випадку, відповідно до ч. 2 ст. 625 КПК України, необхідна письмова згода особи щодо якої надійшло прохання МКС. Надання письмової згоди це процесуальна норма, що стосується тимчасової передачі особи у порядку міжнародного співробітництва відповідно до ч. 7 ст. 565 КПК України. Окрім того, отримання інформативної згоди на передачу є обов'язковою вимогою відповідно до ст. 93(7)(а)(і) Римського статуту.

Строк та умови тимчасової передачі узгоджуються центральним органом України з МКС, водночас враховуються також строки тримання особи під

вартою або призначеного їй покарання у виді позбавлення волі і положення КПК України про запобіжні заходи та затримання особи.

Особливістю є те, що тимчасовому виклику підлягає особа, що тримається під вартою або відбуває покарання у виді позбавлення волі на території України. Відповідно, може виникнути ситуація, коли до завершення домовленого строку тимчасової передачі особа підлягає звільненню з-під варти. У такому випадку, центральний орган України звертається до МКС з проханням про застосування гарантій, передбачених для свідків, які з'явилися на виклик. Окрім того, час тримання особи під вартою за межами України у зв'язку з тимчасовою передачею до МКС зараховується до загального строку відбування покарання за вироком національного суду (ч. 4 ст. 625 КПК України).

Процедура допиту у МКС передбачає складенні протоколу обов'язковому порядку та занесення в протокол будь-якої офіційної заяви особи у зв'язку з розслідуванням або судовим провадженням (правило 111 Правил процедури і доказування). Після досягнення усіх цілей тимчасової передачі особа негайно доставляється до держави, що здійснила таку передачу (ст. 93(7)(b) Римського статуту).

Арешт та передача особи до Міжнародного кримінального суду. Після видачі МКС ордеру на арешт особи або винесення судового рішення про визнання особи винною (вироку) у злочинах, що підпадають під його юрисдикцію та призначення покарання у вигляді позбавлення волі, МКС надсилає прохання про арешт і передачу особи. Надходження такого прохання можливе як до особи, що тримається під вартою, так і щодо особи, до якої не застосованого запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

На виконання прохання МКС про арешт і передачу, відповідно до ч. 1 ст. 631 КПК України, центральний орган України доручає прокурору звернутись до слідчого судді за місцем тримання особи під вартою або за місцем перебування особи з клопотанням про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до її фактичної передачі та про передачу до МКС

та подає копію прохання та доданих документів, засвідчених центральним органом.

Постановлення ухвали про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою приймається слідчим суддею за клопотанням прокурора з обов'язковим встановленням наступних обставин, що підтверджуються наданими до клопотання доказами: (а) встановлення особи, щодо якої розглядається клопотання – ця особа повинна бути тією, яка зазначена у ордері або вироку МКС (у випадку, якщо особа затриманого не є тією, що зазначена в ордері або вироку МКС – слідчий суддя відмовляє у застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (п. 2 ч. 6 ст. 631 КПК України)), (б) дотримання вимог процесуального законодавства під час затримання, (в) дотримання права затриманої особи, що передбачені КПК України. Ухвалу може бути оскаржено в апеляційному порядку особою, її захисником чи законним представником, прокурором.

У разі винесення слідчим суддею ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до фактичної передачі та про передачу особи до МКС, особа має право оскаржити ордер на арешт, виданий МКС. Оскарження здійснюється до Палати досудового провадження МКС.

Відповідно до ч. 9 ст. 631 КПК України на випадок, якщо строк запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до фактичної передачі особи до МКС закінчується, а сама передача особи не відбулася, строк тримання під вартою може бути продовжений слідчим суддею за клопотанням прокурора (клопотання подається не пізніше ніж за п'ять днів до закінчення строку тримання під вартою). Положення сформульовано таким чином, що після закінчення строку є невизначеність щодо подальших дій. Серед можливого розвитку подій, аналізуючи ст. 199 КПК України про порядок продовження тримання під вартою, положення щодо співробітництва з МКС та Римського статуту можна виділити наступні дії: 1) прокурор подає клопотання про продовження строку, а слідчий суддя задовольняє таке клопотання, 2) слідчий суддя не задовольняє клопотання про продовження строку. Виникає питання

щодо порядку дій у випадку, якщо клопотання прокурора не задоволено, а передача не відбулася.

Невизначеності додають наступні фактори. Перш за все, якщо розглядати врегулювання фактичної передачі особи при міжнародному співробітництві, то відповідно до ч. 2 ст. 593 КПК України передача особи має бути здійснена протягом п'ятнадцяти днів з дати, встановленої для її передачі, при чому строк може бути продовжено центральним органом України до тридцяти днів, після чого особа підлягає звільненню з-під варти. Аналізуючи процедуру тимчасового арешту, відповідно до ч. 10 ст. 629 КПК України у разі якщо строк запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання МКС про *тимчасовий арешт* закінчився, а прохання МКС про арешт і передачу *не надійшло*, особа підлягає негайному звільненню з-під варти. Водночас, відповідно до ч. 11 ст. 629 КПК України звільнення особи з-під варти у зв'язку з несвоєчасним надходженням прохання МКС про арешт і передачу не перешкоджає застосуванню до неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в разі отримання такого прохання в подальшому. По друге, у відповідності з положеннями ч. 8 ст. 631 КПК України, прокурор може оскаржити ухвалу про відмову у продовженні строку тримання під вартою. Хоча наведене положення стосується клопотання про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до її фактичної передачі та про передачу особи до МКС, а не клопотання про продовження строку тримання під вартою, що додає невизначеності.

Отже, вбачається необхідним передбачити порядок дій при незадоволенні слідчим суддею клопотання прокурора про продовження строку тримання під вартою до фактичної передачі особи до МКС.

Якщо говорити про організацію передачі особи до МКС, то відповідно до ч. 1 ст. 633 КПК України саме на центральний орган України покладається обов'язок з організації такої передачі після набрання законної сили ухвалою суду про передачу особи до МКС. Фактична передача особи здійснюється у спосіб та строки, узгоджені центральним органом України та МКС.

Відповідно до ч. 3 ст. 633 КПК України у разі, якщо стосовно особи на території України здійснюється кримінальне провадження або вона відбуває покарання за інший злочин, ніж той, якого стосується прохання МКС про арешт і передачу, центральний орган України може відкласти фактичну передачу такої особи на строк, узгоджений з МКС. Конкретного визначення максимального та мінімального строку на який відкладається виконання прохання МКС про передачу не містять ні КПК України, ні Римський статут.

Забезпечення збереження доказів. На прохання МКС центральний орган України вживає заходів для забезпечення збереження доказів на території України (ч.1 ст. 623 КПК України). Порядок виконання прохання МКС передбачений КПК України, а умови та строки виконання прохання визначаються МКС. Окрім того, умови та строки виконання прохання можуть бути змінені, якщо виконання такого прохання МКС зачіпає права добросовісних (*bona fide*) третіх осіб або існують обставини, які можуть перешкодити забезпеченню збереження доказів. Зі сторони МКС, саме Прокурор може збирати та досліджувати докази, а також вживати необхідних заходів або вимагати вжиття необхідних заходів для збереження доказів (ст. 54(3) Римського статуту).

Докази у кримінальному процесі є цінними з огляду на їхню роль як основного засобу доказування наявності або відсутності визначених предметом доказування у кримінальному провадженні юридично значимих фактів та обставин, що створюють фактологічну основу для прийняття того чи іншого процесуального рішення [72; с. 95]. Власне сам процес доказування є надзвичайно важливим для усього кримінального процесу, оскільки саме він є основним змістом кримінальної процесуальної діяльності для забезпечення повного та якісного розслідування і судового розгляду [73; с. 428].

Положення Розділу IX-2 КПК України не визначають що саме є доказами для цілей співробітництва з МКС. З метою усунення можливих розбіжностей зі стандартами доказування МКС, звернемося до ч. 1 ст. 90 КПК України, відповідно до якої рішення міжнародної судової установи, яке набрало законної сили і ним встановлено порушення прав людини і основоположних свобод,

гарантованих міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, має преюдиціальне значення для суду, який вирішує питання про допустимість доказів.

З метою узгодження положень щодо процедури у національному законодавстві щодо доказів при співробітництві з правилами розгляду доказів МКС, варто звернутись до норм КПК України щодо доказів та доказування, положень Римського статуту та Правил процедури і доказування МКС.

Відповідно до ч. 1 ст. 84 КПК України доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявності чи відсутності фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів.

Відповідно до ст. 69(8) Римського статуту та ст. 63(5) Правил процедури і доказування палати МКС не застосовують національні закони, які регулюють докази, крім випадків, коли відсутні відповіді на питання у нормах Римського статуту, Елементах злочинів, Правилах процедури і доказування, відсутня попередня практика МКС, застосовні договори та принципи та норми міжнародного права, включаючи встановлені принципи міжнародного права збройних конфліктів. Вирішуючи питання про належність або прийнятність доказів, зібраних державою, МКС не приймає рішення щодо застосування національного законодавства держави. У такому випадку МКС застосовує загальні принципи права, виведені МКС із національних законів правових систем світу, включаючи, у відповідних випадках, національні закони держав, які зазвичай здійснюють юрисдикцію над злочином, за умови, що ці принципи не суперечать Римському статуту, міжнародному праву та міжнародно-визнаним нормам і стандартам.

Сторони можуть подати докази, які мають значення для справи, а МКС має право вимагати надання всіх доказів, які він вважає необхідними для встановлення істини. МКС може ухвалити рішення про відповідність або

прийнятність будь-якого доказу, беручи до уваги, (1) доказову цінність доказу та (2) будь-яку шкоду, яку такий доказ може завдати справедливому судовому розгляду або оцінюванню показань свідка відповідно до Правил процедури та доказування. Щодо того, що вважається процесуальними джерелами доказів під час розгляду в МКС, то примірного переліку не створено. Варто керуватись загальними принципами міжнародного судового процесу, де можна виділити наступні види джерел: 1) документальні докази, 2) докази свідків, в числі показання, 3) речові докази [74: с. 24]. Відповідно до ст. 69(7) Римського статуту, докази, отримані шляхом порушення цього Римського статуту або міжнародно визнаних прав людини, не приймаються, якщо (а) порушення ставить під серйозний сумнів достовірність доказів; або (б) допущення доказів суперечило б цілісності провадження та завдало б серйозної шкоди.

Нагадаємо, що відповідно до ст. 15(1) Римського статуту, Прокурор може ініціювати розслідування на основі інформації про злочини, які підпадають під юрисдикцію МКС. Отже, варто дослідити питання різниці, яка вкладається в терміни «доказ» та «інформація» щодо злочину. Інформація щодо злочину може бути зібрана і передана до МКС будь-якою особою. Визначення релевантності представлення тієї чи іншої інформації як доказу покладається на спеціально уповноважених осіб МКС, що мають необхідні знання у цій сфері [74; с. 20].

Офіс Генерального прокурора уповноважений направляти докази щодо злочинів, вчинених рф до МКС, відповідно до п. 6 ч. 2 ст. 618 КПК України. Здійснюючи відповідні функції, відбувається співпраця з командою МКС в Україні у питаннях катування військовополонених і цивільних [75], здійснення атак по дитячій лікарні «Охматдит» у Києві, обстрілів енергетичної інфраструктури, мирних міст України та інших злочинів щодо дослідження фактів, збирання доказів та виконання прохань МКС [76].

Передачею доказів щодо злочинів рф, вчинених на території України займається не лише Офіс Генерального прокурора, але й різні неурядові громадські організації, основою діяльності яких є захист прав людини. Ці організації співпрацюють з МКС у інших формах. Наприклад, організація Truth

Hounds у березні 2025 році розробила та надіслала до Офісу Прокурора МКС рекомендації щодо проекту політики щодо екологічних злочинів згідно з Римським статутом [77]. Подання формувалось на фактологічній основі документації про воєнні злочини та шкоду навколишньому середовищу, включно з дослідженнями щодо руйнування Каховської дамби [78] [79].

Важливо зазначити, що такі організації не займаються офіційним розслідуванням. У своїй публічній діяльності вони опираються на дані з відкритих джерел – інструментів для пошуку, ідентифікації та перевірки інформації. Наприклад, супутникові знімки Planet, Maxar і Google Earth. За допомогою аналізу цієї інформації, вони встановлюють та підтверджують обставини подій, визначають тип зброї та її носії, ймовірне розташування та ідентифікують підрозділи, які здійснили атаки, включно з ідентифікацією особового складу зазначених підрозділів [80].

У контексті дослідження доказів палатами МКС, то відповідно до ст. 69(6) Римського статуту, МКС не вимагатиме доказів загальновідомих фактів, але може прийняти їх до відома. Загальновідомими є факти, що не потребують надання МКС підтверджуючих формальних доказів, проте питання загальновідомості може бути вирішено лише з огляду на обстановку судового розгляду, тобто обставини справи. До них може бути віднесено факти, про які інформована та розсудлива особа знає або які вона може дізнатися з надійних та загальнодоступних джерел, беручи до уваги обставини справи та, у контексті МКС, залучені сторони. Приклади включають географічні обставини, встановлені історичні дані або можливі природні причини певних подій. Важливим фактором для визначення чи є факт загальновідомим буде те, наскільки широко доступний відповідний документ або дані [81; с. 1744].

3.3. Проведення інших дій під час розслідування злочинів та співробітництва з Міжнародним кримінальним судом

Для комплексного дослідження питання співробітництва з МКС, варто проаналізувати порядок виконання рішень МКС. Відповідно до ч. 1 ст. 636 КПК України виконання в Україні рішень МКС здійснюється згідно з КПК, інших законів України та на підставі Римського статуту. Рішення про призначення покарання у вигляді позбавлення волі або довічного позбавлення волі виконуються відповідно до зазначених актів та міжнародних договорів України з МКС, згода на обов'язковість якого надано ВРУ. Останнє положення має за основу особливий порядок розподілу виконання таких рішень МКС між державами-учасниками. Процедура визначення держави зі списку готових прийняти особу для відбування покарання у вигляді позбавлення волі або довічного ув'язнення детально описана у ст. 103 МКС та Правилах процедури і доказування.

Зобов'язання України виконувати рішення МКС впливає з її ролі як держави-учасниці Римського статуту МКС. З положень КПК України щодо співробітництва з МКС та Римського статуту можна виділити наступні види рішень:

1) рішення про призначення особі покарання у вигляді позбавлення волі (не більше 30 років, відповідно до ст. 77(1)(а) Римського статуту або довічного позбавлення волі, що виправдано надзвичайною тяжкістю злочину та особистими обставинами особи, яку визнано винною, підтверджуються наявністю однієї чи кількох обставин, що обтяжують покарання,

2) на додаток до позбавлення волі а) штраф відповідно до критеріїв, передбачених у Правилах процедури і доказування; б) конфіскацію доходів, майна та активів, отриманих безпосередньо або опосередковано в результаті злочину, без шкоди для прав *bona fide* третіх сторін.

Під час розгляду питання про призначення покарання у вигляді позбавлення волі, МКС зараховує час попередньо проведений особою під вартою

згідно на виконання прохання МКС. МКС може вирахувати від покарання у вигляді позбавлення волі будь-який час, проведений під вартою у зв'язку з поведінкою, що лежить в основі злочину. Якщо особу було засуджено за вчинення кількох злочинів, МКС постановляє вирок за кожен злочин окремо і спільний вирок із зазначенням загального строку позбавлення волі. Цей строк повинен бути не меншим за найвищий винесений індивідуальний вирок і не повинен перевищувати 30 років позбавлення волі.

Обставинами, що обтяжують відповідальність є

- (i) будь-які попередні судимості за злочини, що підпадають під юрисдикцію Суду, або злочини подібного характеру;
- (ii) зловживання владою або посадовими повноваженнями;
- (iii) вчинення злочину, коли жертва особливо беззахисна (зокрема, стосується поранених, недієздатних осіб та неповнолітніх);
- (iv) вчинення злочину з особливою жорстокістю або з кількома жертвами;
- (v) вчинення злочину з будь-якого мотиву, пов'язаного з дискримінацією за будь-якою з ознак, згаданих у Римському статуті;
- (vi) інші обставини, які, хоча й не перелічені вище, але за своїм характером подібні до згаданих.

Виконуючи рішення МКС про призначення штрафу та/або конфіскації, центральний орган України надсилає до суду за місцем проживання особи, місцем відбування покарання або місцезнаходженням майна особи для звернення до виконання у тридцятиденний строк у порядку, визначеному статтею 535 КПК України про звернення судового рішення до виконання (ч. 3 ст. 636 КПК України). Майно або доходи від продажу нерухомого майна чи у відповідних випадках від продажу іншого майна, отриманого в результаті виконання рішення про призначення штрафу та/або конфіскації передаються до МКС.

Держава, що виконує рішення МКС ні в якому разі не може змінити його. Лише МКС має право розглядати будь-яку заяву про апеляцію та перегляд рішення, при чому держава, що виконує рішення не перешкоджає засудженій

особі подати будь-яку заяву чи клопотання (ст. 105 Римського статуту). Обов'язок держави виконання покарання полягає в тому, щоб загалом сприяти будь-яким клопотанням і заявам, які особа подає до МКС [82; с. 2191].

Загалом, для міжнародного кримінального провадження, як і для сучасного міжнародного права, гідність людини є основним пріоритетом. Непорушність гідності є першочерговим і обов'язковим для будь-якої демократичної держави, особливо під час процесу розслідування та судового провадження. Право на гідність є джерелом для права на справедливий суд (ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод), водночас з цим вимоги, які встановлені для справедливого судового розгляду за кримінальним обвинуваченням, ніж з точки зору цивільного аспекту, на що неодноразово наголошував Європейський суд з прав людини у своїй практиці (*Moreira Ferreira v. Portugal* (no. 2), §67, *Carmel Saliba v. Malta* §67) [83; с. 7]. Захисту від неправомірних посягань на права людини потребують усі учасники кримінального процесу.

Положення КПК України та Римського статуту містять вимоги щодо дотримання прав особи як учасника провадження або судового розгляду. Відповідно до ч. 1 ст. 627 КПК України особа, стосовно якої надійшло прохання МКС про допит як свідка, потерпілого, експерта, підозрюваного або обвинуваченого, користується правами відповідних учасників кримінального провадження, що передбачені КПК України. Такі особи зобов'язані бути повідомлені перед початком виконання прохання про (1) право не свідчити проти себе або не визнавати провини, (2) право безоплатної допомоги перекладача та ознайомлення з перекладеними документами, якщо це необхідно для виконання прохання. До початку допиту особі, у разі наявності підстав вважати, що нею вчинено злочин, який підпадає під юрисдикцію МКС, додатково повідомляють про (1) право бути поінформованою про підстави вважати її такою, що вчинила злочин, (2) право не давати показань або пояснень, що не враховуватиметься при визначенні винуватості, (3) право на правову допомогу, у тому числі безоплатної, (4) право бути допитаною у присутності захисника.

Ще ширше коло прав визначено для особи, щодо якої надійшло прохання про тимчасовий арешт і передачу. Зокрема, (1) право бути якнайшвидше та докладно поінформованою мовою, якою вона володіє, про характер, підстави та зміст злочинів, у вчиненні яких її підозрюють, (2) право ознайомитись з проханням, одержати його копію (таке право стосується не розповсюджується на прохання про тимчасовий арешт), (3) брати участь у розгляді судом питань, що пов'язані з проханням, висловлювати в судовому засіданні власну думку щодо прохання, (4) захищати себе особисто або користуватися послугами перекладача, правовою допомогою, у тому числі безоплатною та (5) право конфіденційно спілкуватись зі своїм захисником вільно, без обмежень у часі.

Для узгодження норми ст. 627 КПК України з положеннями ст.ст. 67–68 Римського статуту, пропонується у п. 2 ч. 2, п. 9 ч. 4 ст. 627 КПК України визначити, що перекладач, послугами якого користується особа, щодо якої надійшло прохання, у тому числі обвинувачуваний, повинен бути компетентним, що є необхідним для дотримання вимог справедливості (ст. 67(1)(f) Римського статуту).

Для співробітництва з МКС необхідні людські та матеріальні ресурси, що стає очевидним при аналізі дій, які центральний орган повинен виконати у зв'язку зі статусом України як держави-члена Римського статуту МКС. При виконанні прохань МКС про співробітництво на території України виникають витрати, які відповідно до ч. 1 ст. 635 КПК України є процесуальними витратами згідно з КПК України. Складові процесуальних витрат передбачені у ст. 118 КПК України. Відтак, процесуальні витрати складаються з витрат 1) на правову допомогу; 2) пов'язаних із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження; 3) пов'язаних із залученням потерпілих, свідків, спеціалістів, перекладачів та експертів; 4) пов'язаних із зберіганням. Відтак, переліком складових процесуальних витрат за ст. 118 КПК України не передбачені витрати, пов'язані із виконанням прохань МКС про співробітництво. Відповідно виникає розбіжність між положеннями КПК України. Водночас, згідно із ч. 3 ст. 635 КПК України витрати, пов'язані з

виконанням прохання МКС про тимчасовий арешт, про арешт і передачу особи, а також витрати, пов'язані з наданням правової допомоги такій особі, покриваються за рахунок Державного бюджету України. Окрім того, ні положеннями Розділу IX-2 КПК України, ні ст. 118 КПК України, ні будь-яким законом чи іншим нормативно-правовим актом не регулюється визначення витрат, пов'язаних з виконанням рішень МКС.

МКС відшкодовує витрати, пов'язані із (1) проїздом та забезпеченням безпеки свідків та експертів, а також витрат, пов'язаних із тимчасовою передачею осіб під вартою до МКС; (2) письмовим та усним перекладом і складанням стенограм; (3) проведенням експертизи; (4) фактичною передачею особи до МКС та будь-які інші надзвичайні витрати, що можуть бути пов'язані з виконанням прохання, визначених шляхом консультацій з МКС. Відшкодування зазначених витрат передбачено ст. 100(1) Римського статуту, що є винятковими витратами та ч. 2 ст. 635 КПК України. Відповідно до ст. 100(2) Римського статуту, МКС забезпечує фінансування усіх витрат (звичайні витрати), пов'язаних з направленням прохання про співробітництво державною-учасницею, окрім виняткових витрат. Таким чином, поточні процесуальні витрати у випадку направлення прохання до МКС здійснюються шляхом видатків з державного бюджету.

Отже, вбачається необхідним передбачити витрати, пов'язані із виконанням прохань МКС про співробітництво, зокрема про тимчасовий арешт, про арешт і передачу особи, витрати, пов'язані з наданням правової допомоги такій особі, а також витрати, які виникають у зв'язку з направлення прохань до МКС складовим процесуальних витрат відповідно до ч. 1 ст. 118 КПК України.

Констатуємо, що основною складністю при міжнародному співробітництві є знаходити баланс між інтересами держави та її зобов'язаннями за міжнародним

правом. Вказане вимагає низки спільних дій до знаходження спільного рішення, дотримуючись принципів міжнародного права та збереження національних інтересів.

Держави-учасниці Римського статуту МКС виконують прохання про арешт і передачу особи до МКС ґрунтуючись на положенням Римського статуту та процедури, передбаченої у їхньому національному законодавстві. Іноді має місце неузгодженість положень КПК України та Римського статуту. Для вирішення питань щодо неузгодженості рекомендується 1) вирішувати питання шляхом консультацій з МКС щодо конкретного прохання; 2) працювати над удосконаленням національного законодавства на шляху до відповідності положенням Римського статуту; 3) висувати свої пропозиції змін до Римського статуту будучи повноправним членом МКС.

Щодо конкретних неузгодженостей, то законодавцем передбачено право особи, до якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, подати письмову заяву про тимчасове звільнення і обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою не лише на виконання прохання МКС про арешт і передачу, але й тимчасовий арешт. При дослідженні заяви слідчим суддею підлягає сукупність факторів, що є важливими для подальшого виконання прохання МКС про тимчасовий арешт, арешт та передачу. Наявна очевидна прогалина у вигляді відсутності порядку дій при відмові слідчого судді у задоволенні прохання прокурора про продовження строку тримання під вартою у зв'язку із закінченням терміну такого запобіжного заходу та нереалізованої передачі особи до МКС.

Водночас з тим, конкретного визначення максимального та мінімального строку на який відкладається виконання прохання МКС про передачу у зв'язку з відбуванням особою покарання за інший злочин, ніж той, якого стосується прохання про передачу не містять ні КПК України, ні Римський статут. Отже, такі невизначеності потребують детального опрацювання та вирішення.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження питань особливостей співробітництва уповноважених органів з МКС в умовах збройної агресії РФ проти України та у зв'язку з набуттям Україною статусу держави-члена Римського статуту надало підстави для формулювання наступних висновків та рекомендацій.

1. Невирішеним є питання щодо запиту на повернення матеріалів та справи до провадження в Україні у контексті відкликання державою передачі провадження з МКС. Виходячи із загальних положень КПК України та Римського статуту, наслідком передання кримінального провадження до МКС є заборона здійснення будь-яких процесуальних дій щодо злочину, справу про вчинення якого передано до МКС. Єдиною підставою вчинення процесуальних дій щодо такого злочину після передання справи до МКС є отримання відповідного прохання МКС про правову допомогу або іншу форму співробітництва. Водночас, на Римський статут, ні КПК України не врегульовують можливість відкликати передачу провадження односторонньому порядку.
2. КПК України одночасно оперує двома термінами – «запит» та «прохання» при визначенні форми звернення до МКС про допомогу. Водночас, Римським статутом не визначає форму, у якій він приймає відповідні звернення від держав. Вбачається, що така форма звернення як «запит» обов'язково передбачає певну офіційну відповідь від запитуваного органу. Одночасно з цим, формою звернень про допомогу від МКС до центральних органів у КПК України є саме «прохання». Вбачається, що використання форми «запит» спричиняє певну правову невизначеність та може призвести до неоднозначного застосування норм про механізми співробітництва. За аналогією до ст. ст. 621 КПК України, пропонуємо визначити, що єдиною формою звернень центральних органів до МКС є саме «прохання».

3. Існує необхідність обмежити строк тимчасового арешту для виконання прохання МКС до шістдесяти діб з огляду на зобов'язання МКС направити Україні прохання про передачу особи в межах цього строку. На нашу думку, положення ст. 583 та ст. 629 КПК України повинні супроводжуватися єдиною методологією для забезпечення правової визначеності. Відтак, зазначимо, що з метою дотримання цього принципу та сприяння найбільшому можливому захисту осіб від непропорційного обмеження їхнього права на свободу та особисту, доцільним є викладення ч. 1 ст. 629 КПК України у наступній редакції:
«Тимчасовий арешт застосовується на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт та супроводжується застосуванням до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до надходження прохання Міжнародного кримінального суду про передачу особи, але не більше шістдесяти діб з моменту затримання особи».
4. Аналізуючи процесуальні норми Розділу IX-2 КПК України, виникає питання щодо реалізації права особи на захист. Не виникає сумнів, що у випадку застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання МКС про тимчасовий арешт, арешт або передачу та подальша процедура кримінального провадження не можуть супроводжуватись без обов'язкової участі захисника. Відтак, вважаємо необхідним передбачити у ч. 1 ст. 632 КПК України можливість подачі заяви про тимчасове звільнення і обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою на виконання прохання МКС про тимчасовий арешт, арешт і передачу до слідчого судді не лише особою, але й її захисником у будь-який момент до фактичної передачі особи МКС.
5. Невизначеними у КПК України залишаються питання, що стосуються застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Відповідно до ч. 9 ст. 631 КПК України на випадок, якщо строк

запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до фактичної передачі особи до МКС закінчується, а сама передача особи не відбулася, строк тримання під вартою може бути продовжений слідчим суддею за клопотанням прокурора (клопотання подається не пізніше ніж за п'ять днів до закінчення строку тримання під вартою). Положення ч. 9 ст. 631 КПК України сформульовано таким чином, що породжує невизначеність щодо подальших дій після закінчення строку запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за умови, що фактична передача особи до МКС не відбулася. Виникає питання саме щодо відмови слідчого судді у задоволенні клопотання прокурора про продовження строку запобіжного заходу до моменту фактичної передачі особи до МКС. Отже, вбачається необхідним передбачити порядок дій при незадоволенні слідчим суддею клопотання прокурора про продовження строку тримання під вартою до фактичної передачі особи до МКС.

6. Переліком складових процесуальних витрат за ст. 118 КПК України не передбачені витрати, пов'язані із виконанням прохань МКС про співробітництво. Відповідно виникає розбіжність між положеннями КПК України. Водночас, згідно із ч. 3 ст. 635 КПК України витрати, пов'язані з виконанням прохання МКС про тимчасовий арешт, про арешт і передачу особи, а також витрати, пов'язані з наданням правової допомоги такій особі, покриваються за рахунок Державного бюджету України. Окрім того, ні положеннями Розділу IX-2, ні ст. 118 КПК України, ні будь-яким законом чи іншим нормативно-правовим актом не регулюється визначення витрат, пов'язаних з виконанням рішень МКС. Отже, вбачається необхідним передбачити витрати, пов'язані із виконанням прохань МКС про співробітництво, зокрема про тимчасовий арешт, про арешт і передачу особи, витрати, пов'язані з наданням правової допомоги такій особі, а також витрати, які виникають у зв'язку з направлення прохань до МКС складовим процесуальних витрат відповідно до ч. 1 ст. 118 КПК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбатюк К. П. Особливості співробітництва з Міжнародним кримінальним судом. Злочини проти основ національної безпеки України: особливості кваліфікації та методики розслідування : матеріали круглого столу, провед. в межах Днів науки на ф-ті правн. наук Нац. ун-ту «Києво-Морил. акад.», 28 лют. 2025 р. Київ, 2024. С. 144 – 149.
2. Горбатюк К. П. Співпраця центральних органів України з Міжнародним кримінальним судом. Військові кримінальні правопорушення та особливості їх розслідування : матеріали круглого столу, провед. в межах Днів науки на ф-ті правн. наук Нац. ун-ту «Києво-Морил. акад.», 26 січ. 2024 р. Київ, 2024. С. 110 – 115.
3. Іванов В. М. Нюрнберзький процес: історичне та правове значення (до 70-річчя Міжнародного військового трибуналу). *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 24 – 28.
4. Махаринець Д. Є. Механізми діяльності міжнародних трибуналів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2023. №5. С. 24 – 29.
5. Clements R., Nouwen S. The International Criminal Court. *Oxford Bibliographies in International Law*. 2022. P. 34. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4122926> (дата звернення: 02.02.2025 р.)
6. Document UN A/49/10. Report of the International Law Commission on the work of its forty-sixth session. Extract from the Yearbook of the International Law Commission: 1994. Vol. II(2). URL: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_49_10.pdf (дата звернення: 02.02.2025 р.)
7. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17 липня 1998 року : станом на 21 груд. 2024 р. *Офіційний вісник України*, 2024, № 107, ст. 6856.

8. McTaggart S., Barnett L., Dolin B. The International Criminal Court: History and Role. Library of the Canadian Parliament. № 2002-11-E. 2023. URL: <https://lop.parl.ca/staticfiles/PublicWebsite/> (дата звернення: 02.02.2025 р.)
9. Elements of Crimes. Document of International Criminal Court. The Hague: ICC, 2011. P. 58. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/> (дата звернення: 20.02.2025 р.).
10. Міжнародний кримінальний суд. Ситуація в Дарфурі, Судан: у справі Прокурор проти Омара Аль Башира. Рішення Палати попереднього провадження щодо клопотання Прокурора про ордер на арешт Омара Аль Башира. № ICC-02/05-01/09 від 4 березня 2009 р., с. 124. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2009_01517.PDF (дата звернення: 02.02.2025 р.)
11. Міжнародний кримінальний суд. Офіс Прокурора. Policy Paper on Sexual and Gender-Based Crimes. 2014. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/iccdocs/otp/> (дата звернення: 24.03.2025 р.).
12. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Report on Conflict-Related Sexual Violence in Ukraine. 2022 – 2023. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751.pdf> (дата звернення: 06.02.2025 р.)
13. Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні: Заява Верховної Ради України. Постанова від 14 квітня 2022 року №2188-IX. *Голос України*. №88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text> (дата звернення: 14.02.2025 р.)
14. Масові поховання, знищена «Мрія», шафка — річниця звільнення Бучі, Бородянки та Гостомеля в фотографіях Суспільного. *Суспільне*. URL: <https://suspilne.media/429210-masovi-pohovanna-znisena-mria-safka> (дата звернення: 20.02.2025 р.)
15. Ukrinform. Масове поховання під Ізюмом: неідентифікованими залишаються 122 тіла. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL:

- <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3676515-masove-pohovanna-pid-izumom-neidentifikovanimi-zalisautsa-122-tila.html> (дата звернення: 20.02.2025 р.)
16. Рацибарська Ю. «Із 10 варіантів – лише один не померти». Що пережив і як відроджується драмтеатр із Маріуполя?. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vidrodzhennya-dramteatru-z-mariupolya/32564888.html> (дата звернення: 03.03.2025 р.)
 17. Зозуля К., Трубієнко Е. Ракетний обстріл ТЦ "Амстор" у Кременчуці: рік після трагедії. *Суспільне*. URL: <https://suspilne.media/poltava/515751-raketnij-obstril-tc-amstor-u-kremencuci-rik-pisla-tragedii/> (дата звернення: 28.02.2025)
 18. МОЗ: в «Охматдиті» під час ракетного удару перебувало 627 дітей. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-okhmatdyt-dity-raketnyu-udar-lyashko-moz/33027996.html> (дата звернення: 28.02.2025 р.)
 19. «Я сіла біля візочка і почала кричати»: річниця російського ракетного удару по центру Вінниці, де загинули 27 людей, із них троє дітей. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vinnytsya-dity-viyna-ukrayina-rosiya-syndrom-dauna-liza/32503560.html> (дата звернення: 28.02.2025 р.)
 20. Дроздов О.М., Дроздова О.В., Карпенко М.О., Зуєв В.В. Співробітництво із Міжнародним кримінальним судом: організаційні, юрисдикційні та кримінальні процесуальні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №8. С. 484-492.
 21. Jalloh, C. C., Akande, D., Du Plessis, M. Assessing the African Union Concerns about Article 16 of the Rome Statute of the International Criminal Court. *African Journal of Legal Studies*. 2011. 4(1). Р. 5-50. URL: <https://doi.org/10.1163/170873811X563947> (дата звернення: 10.03.2025 р.)
 22. Seils P. Handbook on Complementarity: An Introduction to the Role of National Courts and the ICC in Prosecuting International Crimes. New York : International Center for Transitional Justice, 2016. 100 p.
 23. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 09.02.2025 р.)

24. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) : Висновок Конституц. Суду України від 11.07.2001 № 3-в/2001.
25. Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період із 21 листопада 2013 р. по 22 лютого 2014 р. Заява Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду по 22 лютого 2014 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 13, ст.230.
26. Про Заяву Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян: постанова Верховної Ради України від 04.02.2015 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 12, ст.77.
27. Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього: Закон України від 21 серпня 2024 року №3909-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2025, №№ 1-2, ст.1.
28. Лист Міністерства закордонних справ України щодо набрання чинності міжнародними договорами від 19 листопада 2024 року № 72/14-612-157255. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v7225321-24#Text> (дата звернення: 15.03.2025 р.)

29. Офіційний інформаційний ресурс Міжнародного кримінального суду. ICC welcomes Ukraine as a new State Party. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/icc-welcomes-ukraine-new-state-party> (дата звернення: 15.03.2025 р.)
30. Міщук І. В. Агресія Російської Федерації проти України: актуальні питання щодо створення спеціального міжнародного трибуналу та розробки дієвого механізму компенсації за злочини проти миру та безпеки людства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 403 – 410.
31. Офіційний інформаційний ресурс Міжнародного кримінального суду. Warrant of Arrest for Muammar Mohammed Abu Minyar Gaddafi. Pre-Trial Chamber I. Situation in the Libyan Arab Jamahiriya. №ICC-01/11. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/> (дата звернення: 05.03.2024 р.)
32. Офіційний інформаційний ресурс Міжнародного кримінального суду. Statement of ICC Prosecutor Karim A.A. Khan KC: Applications for arrest warrants in the situation in Afghanistan. 23 January 2025. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa> (дата звернення: 05.03.2024 р.)
33. Офіційний інформаційний ресурс Міжнародного кримінального суду. Statement of ICC Prosecutor Karim A.A. Khan KC: Application for an arrest warrant in the situation in Bangladesh/Myanmar. 27 November 2024. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-kc-application-arrest-warrant-situation-bangladesh> (дата звернення: 05.03.2024 р.)
34. Офіційний інформаційний ресурс Міжнародного кримінального суду. Statement of ICC Prosecutor Karim A.A. Khan KC on the discontinuance of appeals filed in the case against Mr Al Hassan. 17 December 2024. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-kc-discontinuance-appeals-filed-case-against-mr-al> (дата звернення: 05.03.2024 р.).
35. Офіційний інформаційний ресурс Міжнародного кримінального суду. Statement of ICC Prosecutor Karim A.A. Khan KC on the issuance of arrest warrants in the Situation in the State of Palestine. 21 November 2024. URL:

- <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-kc-issuance-arrest-warrants-situation-state-palestine> (дата звернення: 05.03.2024 р.)
36. Imposing Sanctions on the International Criminal Court. The White House. URL: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/02/imposing-sanctions-on-the-international-criminal-court/> (дата звернення: 15.03.2025 р.)
 37. Басиста І. В. Крайні невтішні тенденції санкційної політики щодо Міжнародного кримінального суду. Злочини проти основ національної безпеки України: особливості кваліфікації та методики розслідування: матеріали круглого столу, проведеного в межах Днів науки на факультеті правничих наук Національного університету «Києво-Могилянська академія» (28 лютого 2025 року). Київ : НаУКМА, 2025. С. 6 – 14.
 38. Офіційний інформаційний ресурс Міжнародного кримінального суду. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. 17 March 2023. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue> (дата звернення: 02.03.2024 р.)
 39. Офіційний інформаційний ресурс Міжнародного кримінального суду. Statement by Prosecutor Karim A.A. Khan KC on the issuance of arrest warrants in the Situation in Ukraine. 5 March 2024. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-prosecutor-karim-aa> (дата звернення: 06.03.2024 р.)
 40. Офіційний інформаційний ресурс Міжнародного кримінального суду. Statement by Prosecutor Karim A.A. Khan KC on the issuance of arrest warrants in the Situation in Ukraine. 25 June 2024. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-prosecutor-karim-aa-khan-kc-issuance> (дата звернення: 09.02.2025 р.)
 41. Офіційний інформаційний ресурс Міжнародного кримінального суду. Ukraine situation: ICC Pre-Trial Chamber II finds that Mongolia failed to cooperate in the arrest and surrender of Vladimir Vladimirovich Putin and refers the matter to the Assembly of States Parties. 24 October 2024. URL:

- <https://www.icc-cpi.int/news/ukraine-situation-icc-pre-trial-chamber> (дата звернення: 09.02.2025 р.)
42. Akhaja P. International Criminal Court: Critiques, Challenges, and Global Implications. 2023. Electronic copy. 6 p. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4641247> (дата звернення: 08.02.2025 р.)
 43. Koval D., Soldatenko M. Why Is Ukraine Ratifying the Rome Statute With an Article 124 Caveat?. *Lawfaremedia*. URL: <https://www.lawfaremedia.org/article/> (дата звернення: 08.02.2025 р.)
 44. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 08.01.2025 р.)
 45. Войціховський А. В. Міжнародне право: підручник. Харків : МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 544 с.
 46. Правила процедури і доказування Міжнародного кримінального суду. Перша сесія. Нью-Йорк. 3-10 вересня 2002 року. № ICC-ASP/1/3.
 47. Marchesi A., Chaitidou E. Article 14. The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary. Third Edition. Otto Triffterer and Kai Ambos : München/Oxford/Baden-Baden. 2016. P. 703 – 724.
 48. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 1969 р., приєднано відповідно до Указу Президії Верховної Ради УРСР № 2077–XI від 14 квітня 1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (дата звернення: 23.02.2025 р.)
 49. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.02.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 02.01.2025 р.)
 50. Bergsmo M., Kruger P., Bekou O. Article 53. The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary. Third Edition. Otto Triffterer and Kai Ambos : München/Oxford/Baden-Baden. 2016. P. 1365 – 1381.

51. Короть Є. І. Великий англо-український словник / ред.: Є. І. Гороть та ін. Вінниця : Нова кн., Х: Ранок, 2011. 1700 с.
52. Офіційний інформаційний ресурс Міжнародного кримінального суду. Order convening an ex parte hearing on protective measures. Situation in the Republic of Côte d'Ivoire. Pre-Trial Chamber I Decision ICC-02/11-01/11-65. 16 March 2012. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2012_04099 (дата звернення: 02.01.2025 р.)
53. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, № 48, ст. 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 02.02.2025 р.)
54. Kreß C., Prost K. Article 97. The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary. Third Edition. Otto Triffterer and Kai Ambos : München/Oxford/Baden-Baden. 2016. P. 2115 – 2116.
55. Авраменко О. В., Благута Р. І., Хитра А. Я. Заходи забезпечення кримінального провадження : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 192 с.
56. Фоміна Т. Г. Застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики : монографія / наук. ред. О. Юхно. Харків : ФОП Панов, 2020. 576 с.
57. Бобечко Н. Р. Заходи забезпечення кримінального провадження: процесуальна природа, зміст та обсяг. *Право України*. 2017. № 12. С. 27-38.
58. Кримінальний процес: підручник / за заг. ред В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. К.: ЦУЛ, 2013. 544 с.
59. Устінова-Бойченко Г.М., Залужний В.Г. Досвід зарубіжних країн та особливості затримання особи. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2. 2020. С. 406 – 409. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/108.pdf (дата звернення: 30.01.2025 р.)
60. Christopher K. Hall, Ryngaert C. Article 58. The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary. Third Edition. Otto Triffterer and Kai Ambos : München/Oxford/Baden-Baden. 2016. P. 1437 – 1457.

61. Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi and Abdullah Al-Senussi, Decision of Pre-Trial Chamber I № ICC-01/11-01/11 on the Prosecutor's Application Pursuant to Article 58 as to Muammar Gaddafi, Saif Al Islam Gaddafi and Abdullah Al-Senussi, 27 June 2011.
62. Черниченко І. В. Особливості тримання під вартою в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 274 – 278.
63. Kreß C., Prost K. Article 92. The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary. Third Edition. Otto Triffterer and Kai Ambos : München/Oxford/Baden-Baden. 2016. P. 2074-2077.
64. Бойко І. І. Інститут екстрадиції: правове регулювання, допустимість застосування примусу, тенденції розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2017. № 44(2). С. 131-135.
65. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року. Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР №2148-VIII від 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 30.01.2025 р.)
66. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. ст. 270.
67. Фоміна Т.Г. Обчислення строку застосування тимчасового арешту як запобіжного заходу. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу*. Харків, 2017. С. 335 – 337.
68. Волошина В. К. Щодо права на ефективний захист у кримінальному провадженні та практики ЄСПЛ. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 225–228.
69. Зуєв В. В. Кримінальні процесуальні гарантії прав особи при міжнародному співробітництві під час кримінального провадження: монографія. Харків: Оберіг, 2017. 204 с.
70. Christopher K. Hall, Ryngaert C. Article 59. The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary. Third Edition. Otto Triffterer and Kai Ambos : München/Oxford/Baden-Baden. 2016. P. 1458 – 1471.

71. Kreß C., Prost K. Article 93. The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary. Third Edition. Otto Triffterer and Kai Ambos : München/Oxford/Baden-Baden. 2016. P. 2078 – 2102.
72. Шумило М. Є. Поняття доказів у кримінальному процесі: пролегомени до розуміння “невловного” феномену доказового права. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. №3. С. 95 – 104.
73. Ряшко О.В. Деякі проблемні питання щодо значення та умов допустимості отримання доказів у кримінальному процесі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. №4. С. 428 – 436.
74. Посібник зі збору доказів для Міжнародного кримінального суду. Київ: Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України, 2019. С. 43. URL: <https://censs.org/wp-content/uploads/2020/05.pdf> (дата звернення: 06.02.2025 р.)
75. Україна надасть МКС докази атаки РФ по цивільних об'єктах. *espresso.tv*. URL: <https://espresso.tv/viyna-z-rosiyeyu-ukraina-nadast-dokazi-ataki-rf-po-tsivilnikh-obektakh> (дата звернення: 30.03.2025 р.)
76. Україна співпрацює з МКС: збирає докази катувань військовополонених і цивільних. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3873275-ukraina-spivpracue-z-mks-zbiraе-dokazi-katuvan-vijskovopolonениh-i-civilnih.html> (дата звернення: 30.03.2025 р.)
77. Truth Hounds Submission to the ICC Office of the Prosecutor on the Policy Initiative to Advance Accountability for Environmental Crimes. URL: <https://truth-hounds.org/wp-content/uploads/2025/03/submission-to-the-icc-office.pdf> (дата звернення: 30.03.2025 р.)
78. Truth Hounds' Contribution to the ICC's Draft Environmental Crimes Policy. 7 March 2025. URL: <https://truth-hounds.org/en/cases/truth-hounds-contribution-to-the-iccs-draft-environmental-crimes-policy/> (дата звернення: 30.03.2025 р.)
79. The consequences of the destruction of the Kakhovka Dam – the scale of destruction and the extent of damages. Truth Hounds. 11 March 2025. <https://truth->

[hounds.org/en/cases/the-consequences-of-the-destruction-of-the-kakhovka-dam-the-scale-of-destruction](https://truth-hounds.org/en/cases/the-consequences-of-the-destruction-of-the-kakhovka-dam-the-scale-of-destruction) (дата звернення: 30.03.2025 р.)

80. Guided Chaos: How russian bombs destroy civilians and Infrastructure in Ukraine. Truth Hounds. <https://truth-hounds.org/wp-content/uploads/2024/12/guided-chaos-how-russian-bombs-destroy-civilians-and-infrastructure-in-ukraine-1.pdf> (дата звернення: 30.03.2025 р.)
81. Piragoff D. K., Clarke P. Article 69. The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary. Third Edition. Otto Triffterer and Kai Ambos : München/Oxford/Baden-Baden. 2016. P. 1712 –1750.
82. Clark R. S. Article 105. The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary. Third Edition. Otto Triffterer and Kai Ambos : München/Oxford/Baden-Baden. 2016. P. 2190-2191.
83. European Court of Human Rights. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right on fair trial (criminal limb). Updated on 31 August, 2022. URL: https://icct.nl/sites/default/files/import/publication/guide_art_6_criminal_eng.pdf (дата звернення: 05.03.2025 р.)